

Kvalitetsgranskning av ämnet **idrott och hälsa** i årskurs 7–9

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	4
Vad Skolinspektionen granskat	4
Viktigaste iakttagelserna	4
Utvecklingsområden	6
Inledning	8
Bakgrund	8
Syfte och frågeställningar	13
Granskningens genomförande	15
Kvalitetsgranskningens iakttagelser	17
Innehållet i undervisningen i idrott och hälsa	17
Undervisningens allmändidaktiska kvaliteter i idrott och hälsa	30
Utvecklingsområden	42
Avslutande diskussion	44
Fokus läggs på fysisk aktivitet.....	45
Tävlingsinslag utmanar skolans värdegrundsuppdrag.....	47
Undervisningen saknar ett jämställdhetsperspektiv i vissa delar	48
Alla elever omfattas inte av undervisningen	50
Syfte behöver tydliggöras och reflekterande samtal saknas	52
Undervisning som främjar elevers lärande	53
Referenser	58
Bilaga 1. Kursplan Idrott och hälsa åk 7-9	61
Bilaga 2. Författningsstöd	65
Bilaga 3. Enkäterna i granskningen	66
Bilaga 4. Skolorna i granskningen	71

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till utveckling. Granskningen gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Syftet är även att beskriva väl fungerande inslag och att visa på framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda återkopplingar till de besökta skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning av ämnet idrott och hälsa i grundskolans årskurs 7–9. Slutsatserna gäller de 93 skolor som deltagit i en enkätundersökning och de 22 skolhuvudmän och 22 skolor som har granskats mer ingående genom besök. Resultatet ger inte en heltäckande nationell bild av förhållandena men bedöms vara en god indikation på läget inom området. Vilka skolor som granskats genom besök framgår i bilaga.

Projektledare/rapportskribent för kvalitetsgranskningen har varit Andreas Leo som projektledare, Skolinspektionen i Lund samt Mikael Londos som extern rapportskribent.

Sammanfattning

Här nedan presenteras kortfattat vad Skolinspektionen har granskat, vad de viktigaste iakttagelserna i granskningen är samt de utvecklingsområden som föreslås för ämnet idrott och hälsa.

Vad Skolinspektionen granskat

Skolinspektionen redovisar, på uppdrag från regeringen, en granskning av, *om elever i grundskolans årskurser 7–9 får en undervisning i ämnet idrott och hälsa av god kvalitet*. Granskningen omfattar dels i vilken utsträckning undervisningen i idrott och hälsa planeras och bedrivs utifrån kursplanen, dels i vilken utsträckning undervisningen i idrott och hälsa genomförs med allmändidaktiska kvaliteter. Underlaget för granskningen har varit en inledande övergripande enkät till elever och lärare vid 100 slumpmässigt utvalda skolenheter som bedriver utbildning i årskurserna 7–9. Sammanlagt har 6 996 elever i årskurs 9 och 211 lärare i idrott och hälsa besvarat enkäterna. Dessutom har 22 av de skolor som ingick i enkätundersökningen besökts för att – med hjälp av observationer, intervjuer av elever, lärare och rektor samt dokumentstudier – få en närmare bild av undervisningens utformning och kvalitet.

Syftet med ämnet idrott och hälsa är att eleverna utvecklar allsidiga rörelseförmågor och intresse för att vara fysiskt aktiva och intresse att vistas i naturen. Ämnet ska vidare bland annat ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att värdera sin fysiska aktivitet och sätta den i relation till hälsa, rörelse och livsstil samt genomföra friluftsliv efter olika förhållande och miljöer.

Viktigaste iakttagelserna

Alla elever deltar inte regelbundet

Observationerna i granskningen visar att en femtedel av eleverna inte regelbundet deltar i undervisningen. Detta är enligt Skolinspektionen en oroande bild och insatser krävs. Orsakerna till detta kan vara flera och inbegriper bland annat lärandemiljön, val av aktiviteter, undervisningens organisation, men också förhållningssätt och regler som skolorna själva tagit fram. Det finns skolor och lärare som exkluderar elever från undervisningen genom beslut och överenskommelser, som innebär att om eleven inte har med sig ombytestkläder till lektionen får hen inte delta i undervisningen.

Fokus är på fysisk aktivitet och bollspel

Granskningen visar att undervisningen har ett innehåll där fokus huvudsakligen läggs på fysisk aktivitet. Det observerade innehåll som eleverna möter inom kunskapsområdet rörelse är i stor utsträckning anpassat till elever som redan idrottar på fritiden, vilket är i linje med vad tidigare studier och granskningar visat. De be-

sökta skolorna och elevenkäten visar att bollspel och bollekar upptar ett stort utrymme i undervisningen följt av aktiviteter som syftar till att förbättra elevernas kondition och styrka. Undervisning inom kunskapsområdet hälsa och livsstil ges ett begränsat utrymme och integreras sällan i undervisningens praktiska delar. Granskningen visar också att kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse ges ett mycket begränsat utrymme på i stort sett samtliga besökta skolor. Däremot visar de besökta skolornas planering att innehållsdelar som dans, rörelseövningar till musik och orientering ges ett utrymme, som tidigare granskningar inte har visat.

Tävlingsmoment ger olikvärdiga förutsättningar

Observationerna i granskningen visar att det är vanligt att undervisningen har inslag av tävlingsmoment såsom stafetter, lekar med eller utan boll och traditionella lagbollspel. I de besökta skolorna visar observationerna att aktiviteterna har ett fokus på att vinna. Ofta används en stor spelplan samt att grupperna och lagen har många deltagare. Detta syfte och denna organisation gör att elevernas fysiska status blir exponerad och bidrar inte till undervisningssituationer där alla elever ges likvärdiga förutsättningar att utveckla de förmågor som är kopplade till just rörelse. Det uppstår också en problematik kring vilka elever som ska ingå i vilket lag, hur flickor och pojkar ska fördelas eller om könen ska skiljas åt. Sådana ställningstaganden tycks inte förekomma när tävlingsaspekten inte finns med.

Trygga och otrygga situationer

De flesta elever som tillfrågats i elevenkäten upplever att lärandemiljön i samband med idrottsundervisningen är trygg. I de fall det finns en upplevelse av otrygghet är denna oftare kopplad till lektionstiden än till omklädningssituationen. Skolbesöken visar att förekomsten av verbala och fysiska kontroverser ökar vid aktiviteter med inslag av tävling och kroppskontakt. När alla elever förväntas utföra samma aktivitet på samma nivå finns det elever som genom de skillnader som finns i fysisk förmåga, kön eller idrottsvana blir åsidosatta och självmant drar sig undan aktiviteten. I dessa sammanhang finns det elever i intervjuer som ger uttryck för obehag för såväl aktiviteten som för andra elever.

Flickor och pojkar upplever ämnet olika

Det finns skillnader i hur flickor och pojkar upplever undervisningen i ämnet idrott och hälsa. En lägre andel flickor än pojkar anser att de får återkoppling av läraren. Fler flickor än pojkar tycker att de blir störda av andra elever och att de får mindre utrymme i undervisningen. Det är också fler flickor än pojkar som uppger att de inte vet vad som krävs för ett visst betyg.

Tydligt ledarskap, men reflekterande samtal saknas

De idrottslektioner som besökts präglas överlag av ett tydligt ledarskap och en struktur som gör att undervisningstiden utnyttjas väl (utom för de som inte deltar) och att studiero skapas. Ingen lektionstid går förlorad och aktiviteter och moment avlöser varandra. Lärare ger tydliga instruktioner, eleverna kommer snabbt igång

med lektionsinnehållet och det är vanligt att läraren ger muntlig återkoppling under lektionens olika delar. Däremot innehåller lektionerna sällan inslag där eleverna under lärarens ledning får diskutera och reflektera över sina arbetsinsatser och sitt lärande. En konsekvens av detta framgår i elevintervjuer, där eleverna har svårt att redogöra både för ämnets innehåll och vad deras prestationer och kunskaper ska bedömas mot. På flertalet av de besökta skolorna bedöms detta bero på att undervisningen har en svag koppling till ämnets syfte och de förmågor som eleverna ska ges möjlighet att utveckla.

Utvecklingsområden

Skolinspektionens granskning visar att på alla utom en av de besökta skolorna har det identifierats ett eller flera utvecklingsområden. Skolor behöver utveckla undervisningens planering och genomförande i syfte att skapa en bättre balans mellan olika kunskapsområden så att det blir möjligt för eleverna att utveckla de förmågor som är kopplade till området. Skolor behöver vidare utveckla undervisningens lärandemiljö och kvalitet så att alla elever (oavsett klädval) kan delta utifrån sina förutsättningar och behov. Särskilt gäller detta de elever som av olika anledningar inte kan delta i ordinarie undervisning. Här behöver lärare ha undervisningsalternativ så att alla elever kan få undervisning kopplad till kursplanen och det innehåll som behandlas.

Undervisningens innehåll behöver utvecklas

Undervisningen i idrott och hälsa ska planeras och bedrivas så att eleverna ges förutsättningar att utveckla samtliga de förmågor som anges under ämnets syfte. Undervisningen ska därför planeras och bedrivas så att eleverna genom en bredd av aktiviteter får möta hela det obligatoriska innehållet. Här bedömer Skolinspektionen att innehåll kopplat till kunskapsområdena livsstil och hälsa samt friluftsliv och utevistelse behöver ges ett större utrymme i undervisningen.

- Skolinspektionen bedömer att flera skolor främst behöver inleda ett utvecklingsarbete som syftar till att undervisningen bedrivs så att eleverna genom en bredd och balans mellan olika aktiviteter får möjlighet att möta hela det obligatoriska innehållet. För att nå detta behöver skolorna redan vid planeringen av undervisningen skapa utrymme för det innehåll som anges under kunskapsområdena hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse. Skolorna måste säkerställa att eleverna får undervisning i detta innehåll i en omfattning som gör att de kan utveckla de tre förmågor som är kopplade till dessa kunskapsområden. Det handlar främst om att eleverna vid flera tillfällen, och utifrån en progression i val av aktiviteter måste få möjlighet att genomföra och anpassa utevister och friluftsliv efter olika förhållande och miljöer. På många skolor som besökts i denna granskning blir detta innehåll undanträngt av innehåll kopplat till kunskapsområdet rörelse.

Undervisningens kvalitet behöver utvecklas

Det är främst inom tre aspekter som Skolinspektionen bedömer att det finns ett utvecklingsbehov.

- Den första aspekten handlar om den miljö som undervisningen bedrivs i. På hälften av de granskade skolorna behöver insatser göras för att säkerställa att undervisningen bedrivs i en lärandemiljö där alla elever vill och kan delta. Det handlar om att skolorna systematiskt behöver arbeta för att lärandemiljön i, och i samband med undervisningen är trygg och på olika sätt stödjande så att alla elever motiveras att delta i undervisningen. Ämnet är obligatoriskt och skolor bör ha strategier som säkrar att alla elever deltar.
- Den andra aspekten handlar om att undervisningen bättre behöver anpassas till de förutsättningar, intressen och behov som elevgruppen har. I detta ingår att det görs individuella anpassningar och att alla elever får de utmaningar de behöver för att utvecklas utifrån sina förmågor. På en fjärdedel av de besökta skolorna behöver sådana insatser genomföras.
- Den tredje aspekten handlar om att undervisningen behöver utvecklas så att syftet med ämnet och de förmågor som eleverna ska utveckla tydliggörs för eleverna. På nästan var tredje granskad skola behöver insatser genomföras, och där ingår också att eleverna behöver få en tydligare individuell återkoppling på sina arbetsinsatser och kunskapsutveckling. Eleverna behöver även regelbundet få möjlighet att reflektera över och förstå sitt eget lärande.

Inledning

I detta kapitel redogörs det för bakgrunden till kvalitetsgranskningen i idrott och hälsa. Syfte och frågeställningar samt tillvägagångssätt och metoder presenteras.

Bakgrund

Skolinspektionen har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en kvalitetsgranskning av undervisningen i ämnet idrott och hälsa i grundskolan.¹

Syftet med ämnet idrott och hälsa är att eleverna utvecklar allsidiga rörelseförmågor och intresse för att vara fysiskt aktiva och intresse att vistas i naturen.² Ämnet ska vidare bland annat ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att värdera sin fysiska aktivitet och sätta den i relation till hälsa, rörelse och livsstil samt genomföra friluftsliv efter olika förhållande och miljöer.³ Ämnets *kunskapsuppdrag* är centralt; skolämnet idrott och hälsa ska inte enbart få eleverna till ökad fysisk aktivitet, utan ska ge dem kunskaper om hur de bäst utvecklar sin kroppsliga förmåga: "Det är en avgörande skillnad mellan att aktivera barn och unga i olika fysiska aktiviteter och att utbilda barn och unga i, om och genom fysisk aktivitet."⁴

Det centrala innehållet i kursplanen för idrott och hälsa består av tre olika kunskapsområden: *rörelse, hälsa och livsstil* samt *friluftsliv och utevistelse*. Området rörelse omfattar utvecklingen av rörelseförmåga, området hälsa och livsstil handlar om effekter av fysiska aktiviteter och förutsättningar för hälsa, och området friluftsliv och utevistelse omfattar olika aspekter av utemiljön och naturen. Innehållet i de olika kunskapsområdena kan och bör flätas samman.⁵

Sammanfattningsvis pekar tidigare granskningar och forskning, som beskrivs i nästa avsnitt nedan, på att många elever tycker om ämnet idrott och hälsa. Det finns dock vissa problem som hänger samman med undervisningen i ämnet. Undervisningen bedrivs stundtals utan att lärare gör kopplingar till kursplanen tydliga för eleverna. Kunskapsmålen har ansetts vara alltför otydliga, och såväl lärare som elever har uttryckt osäkerhet i fråga om vad som är målen med undervisningen. Lärare har också uttryckt svårigheter i att förmedla syfte och mål med undervisningen till elever, vilket också medfört att eleverna haft svårt att förstå vad de förväntas lära sig.

Undervisningen har kritiserats för att vara alltför ensidig. Den har ofta innehållit mycket idrott men lite hälsa. Kritiken handlar om att fokus i undervisningen har

¹ Regeringsbeslut U2017/01681/GV, ändring av regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Statens skolinspektion.

² Se bilaga 1 för kursplan i idrott och hälsa åk 7-9. Skolverket (2011a).

³ Det finns fyra förmågor som eleverna ska ges förutsättningar att utveckla: röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang; planera, praktiskt genomföra och värdera idrott och andra fysiska aktiviteter utifrån olika synsätt på hälsa, rörelse och livsstil; genomföra och anpassa utevistelser och friluftsliv efter olika förhållanden och miljöer; och förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten. Skolverket (2011a). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Skolverket.

⁴ Skolverket (2011b). *Kommentarmaterial till kursplanen i idrott och hälsa*. s.6

⁵ Skolverket (2011b)

varit att lära eleverna någon form av idrott, och inte att ge kunskaper i rörelse och hälsa i vidare bemärkelse. Utövandet av vissa aktiviteter har prioriterats framför utvecklandet av förmågor. Detta kan ha medfört att idrottserfarenhet värderats högt. Elever har upplevt att det, tvärtemot kursplanens intentioner, är idrottsprestationer i form av fysisk status, exempelvis uthållighet eller styrka, som betygssätts – något som bekräftas i studier av lärares betygssättning. Kommentarmaterialet till kursplanen betonar också att fysisk status inte ska vara grund för betyget.

Indikationer finns även på att undervisningen inte är anpassad till alla elever, utan att den sker på i huvudsak (idrottande) pojkars villkor. Ämnet har ansetts upprätthålla icke-likvärdiga villkor för flickor och pojkar. Frågan är om undervisningen i idrott och hälsa genomgått förändring under senare tid. Sammantaget finns det dock skäl att undersöka i vilken utsträckning undervisningen sker i enlighet med kursplanen för ämnet idrott och hälsa, samt i vilken utsträckning undervisningen genomförs med allmändidaktiska kvaliteter.

Tidigare granskningar och forskning

Skolinspektionens tidigare granskningar

Skolinspektionen har granskat grundskolans undervisning i idrott och hälsa vid två tidigare tillfällen. Först i en oanmäld tillsyn år 2010 där 304 lektioner i idrott och hälsa i årskurserna 7–9 i besöktes i syfte att få en allmän bild av hur ämnet gestaltade sig under en skoldag.⁶ Resultaten visade sammanfattningsvis att lektionerna ofta hade ett ensidigt innehåll dominerat av bollspel och bollekar, följt av konditions- och motionsaktiviteter. Andra aktiviteter inskrivna i kursplanen, till exempel dans och estetiska rörelseuttryck, friluftsliv och orientering förekom i liten utsträckning på de besökta lektionerna. Även hälsoperspektivet förekom i mycket liten utsträckning. Utöver det framkom att antalet elever som var befriade från undervisningen var oväntat högt (två procent av eleverna i årskurserna 7–9 på granskade skolor), och läraren hade inte alltid en klar bild över vilka elever som verkligen hade giltig frånvaro.

En efterföljande kvalitetsgranskning genomfördes läsåret 2011/2012.⁷ Hösten 2011 hade den nya läroplanen, Lgr11, trätt i kraft. I denna betonades utvecklandet av kunskaper i ämnets olika delar ytterligare jämfört med den tidigare kursplanen. I granskningen besöktes 36 skolor, och såväl intervjuer som lektionsobservationer genomfördes. Resultaten pekade på att undervisningen i idrott och hälsa endast hade en lös koppling till kursplanen; lärare hade olika tolkningar av vad ämnet skulle innehålla och vad undervisningen skulle syfta till. Det framkom att lärare i ämnet behövde utveckla sitt arbetssätt med att omsätta styrdokumentet i undervisningen och även behövde få tillgång till mer ämnesinriktad

⁶ Skolinspektionen (2010). *Mycket idrott och lite hälsa. Skolinspektionens rapport från den flygande tillsynen i idrott och hälsa*. Dnr 2010:2037. Nuvarande läroplan hade då ännu inte trätt i kraft, utan den tidigare läroplanen, Lpo94, gällde när granskningen genomfördes.

⁷ Skolinspektionen (2012a). *Idrott och hälsa i grundskolan. Med lärandet i rörelse*. Rapport nr 2012:5.

kompetensutveckling för att öka variationen och bredden i sin undervisning.⁸ Eleverna i sin tur var ofta osäkra på vad de förväntas lära sig och vad de skulle kunna utifrån innehållet i läroplan och kursplan. Resultaten visade också att ämnet behövde inkluderas bättre i skolornas systematiska kvalitetsarbete, samt i arbetet med att förebygga kränkande behandling. Granskningen påvisade att elever inte alltid kände sig trygga i samband med undervisningen i ämnet, till exempel kunde elever känna sig exponerade i omklädningsrummet.⁹ I 22 av de 36 granskade skolorna behövde skolorna vidta åtgärder för att elever inte ska kränkas i samband med undervisningen i idrott och hälsa. Vidare konstaterades att lärare och rektorer i högre grad måste se till att elever deltar i undervisningen.

Skolinspektionen har också år 2016 genomfört en riktad tillsyn av gymnasiala idrottsutbildningar, med ett särskilt fokus mot arbetet mot kränkande behandling.¹⁰ I rapporten diskuterade Skolinspektionen bland annat hur idrott genomförs och de normer som gäller inom vissa idrottskulturer kan krocka med skolans värdegrund – en diskussion som även kan vara aktuell när det gäller grundskolans undervisning i idrott och hälsa.

Skolinspektionens tidigare granskningar visar att det skett en viss utveckling över tid vad det gäller innehållet i undervisningen men väcker frågan om det nu sex år senare är så att styrdokumentet omsätts i högre utsträckning i undervisningens planering och genomförande. Skolinspektionens tidigare granskningar saknade ett uttalat jämställdhetsperspektiv, vilket begränsade möjligheten att dra slutsatser kring eventuella skillnader och likheter i villkoren i undervisningen för flickor och pojkar. Myndighetens senare arbetssätt, där det används ett integrerat jämställdhetsperspektiv i granskningar, möjliggör en tydligare utredning kring dessa frågor.¹¹

Forskning om ämnet idrott och hälsa

Tidigare forskning i ämnet idrott och hälsa pekar på flera potentiella problemområden som bör granskas närmare. Flera studier visar att lärare och elever upplever en osäkerhet kring vad undervisningen ska innehålla och hur kunskaperna ska bedömas.¹² En studie visar att ämnet har ett otydligt kunskapsobjekt,

⁸ Nämnas kan att Skolverket efter regeringsuppdrag (U2011/5948/S) under åren 2012 och 2013 har anordnat utbildningsinsatser för lärare samt utvecklat material för att stödja utvecklingen av ämnet idrott och hälsa i de obligatoriska skolformerna, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Det övergripande syftet med insatserna har varit att bland annat ge stöd för att använda de nya kursplanerna respektive ämnesplanerna i fråga om ämnet idrott och hälsa samt att bedöma elevernas kunskaper utifrån kurs- och ämnesplanernas kunskapskrav. Uppdraget redovisades till utbildningsdepartementet 2014 (Dnr 2011:1163).

⁹ Denna otrygghet lyfts också i en svensk undersökning från 2016 av 3 000 högstadiel elever, där det framkommer att 6 av 10 elever inte duschar efter idrotten i skolan, bland annat för att undkomma att visa sig naken. Centrum för idrottsforskning (CIF) 2017 *Statens stöd till idrotten - Uppföljning 2016*. Rapport 2017:1, s. 30.

¹⁰ Skolinspektionen (2016a) *Riktad tillsyn av gymnasiala idrottsutbildningars arbete mot kränkande behandling*. Dnr 2015:4940

¹¹ Handlingsplan för jämställdhetsintegrering på Skolinspektionen 2016–2018 (dnr: 09-2015:7476). Se effektmål 2 och 4 i Handlingsplanen.

¹² Se t.ex. Redelius, K. m.fl. (2015). "Communicating aims and learning goals in physical education" I *Sport, Education and Society*, vol. 20, nr. 5, 641–655; Londos, M (2010). *Spelet på fältet: Relationen mellan ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan och idrott på fritid* Doktorsavhandling Malmö: Malmö högskola. Skolverket (2010). *På pojkarnas planhalva? Ämnet idrott och hälsa ur ett jämställdhets- och likvärdighetsperspektiv* Rapport 355 Skolverket

att det inte råder någon konsensus kring vad som är ämnets kärna och vad ämnet ska omfatta, samt att elever ofta uppfattar att det som betygssätts är fysisk och idrottslig prestationsförmåga.¹³ Det är också vanligt att *görandet* av olika aktiviteter prioriteras framför *lärandet* av olika färdigheter.¹⁴

I en studie har kunskap om pojkars och flickors villkor och resultat i ämnet idrott och hälsa utifrån ett jämställdhetsperspektiv sammanställts.¹⁵ Det framgår att lärare i idrott och hälsa tenderar att lägga stort fokus på fysisk aktivitet, medan lärande om hälsa och livsstilsvanor får mindre utrymme. Elever, såväl flickor som pojkar, får sällan utrymme för diskussion och reflektion eller återkoppling efter lektionerna. Många lärare själva beskriver att de uppfattar kursplanerna och betygskriterierna som otydliga och är osäkra på vad som ska läras ut i ämnet och hur kunskaperna ska bedömas. Det kan öka risken för att bedömning sker på felaktiga grunder, som till exempel utifrån personlighet och/eller närvaro. I studien nämns även farhågan att *lektionerna riskerar att bli en slags föreningsidrott*. En slutsats är att ämnets utformning, organisation och innehåll bidrar till att upprätthålla icke-likvärdiga villkor för flickor och pojkar. Studien visar bland annat att aktiviteten under lektionerna påverkas av en tävlingslogik där idrottsaktiva pojkar ges företräde framför idrottsaktiva flickor och icke-idrottsaktiva pojkar och flickor.¹⁶ Tävlingslogiken är väl förankrad inom föreningsidrotten. Till tävlingsverksamhet inom föreningsidrotten söker utövare sig på frivillig basis.¹⁷

Vidare framkommer att en högre andel pojkar än flickor är positiva till ämnet, att pojkar i högre grad anser att de får visa vad de kan på lektionerna och att flickor inte upplever att de har fullt så stort inflytande över undervisningen som pojkarna upplever att de har. Därigenom kan undervisningen riskera att befästa invanda förväntningar och könsmönster.¹⁸ Skillnaderna mellan flickor och pojkar har tidigare märkts också i skolresultaten, där flickorna har haft generellt sämre betyg i idrott och hälsa än pojkarna. Då var undervisningen inte anpassad efter flickors och pojkars olika förutsättningar, intresse för ämnet, deras deltagande, resultat och måluppfyllelse, vilket drabbade flickorna i större omfattning.

En studie visar, att sett över tid har såväl elevers som lärares fritidsaktiviteter spillt över på idrottsämnet i skolan.¹⁹ Detta antas ha påverkat lektionsinnehållet

¹³ Ekberg, J-E. (2009). *Mellan fysisk bildning och aktivering: En studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9*. Doktorsavhandling Malmö: Malmö högskola

¹⁴ Ekberg, J-E (2009). Se t.ex. även Londos, M. (2010); Skolverket (2010).

¹⁵ Skolverket (2010).

¹⁶ Skolverket (2010).

¹⁷ Tävlning och rangordning är de strukturella principerna för hur olika varianter av tävlingar arrangeras. Om en prestation ska kunna rangordnas måste den vara mätbar och resultatet jämföras med antingen andra deltagares resultat eller bedömas mot förutbestämda kriterier. Tävlingsverksamheten är vanligtvis formaliserad och resultaten kan tydligt bestämmas. Verksamheten går ut på att vinna tävlingen och helst slå ett rekord. Det antas att deltagarna finner det stimulerande att konkurrera och att de gör sitt yttersta för att uppnå bästa möjliga resultat. Engström, L-M. Redelius, K. Larsson, K. (2017): Logics of practice in movement culture: Lars-Magnus Engström's contribution to understanding participation in movement cultures. *Sport, Education and Society*

¹⁸ Skolverket (2010).

¹⁹ Sandahl, B. (2005). *Ett ämne för alla? - Normer och praktik i grundskolans idrottsundervisning 1962-2002*. Doktorsavhandling Stockholm: Idrottshögskolan.

i en riktning som inte alltid stämt överens med idrottsämnets målsättningar och innehåll i läro- och kursplaner. Undervisningen kan därmed sägas i högre grad ha anpassats efter de som redan varit aktiva på fritiden. Att idrottserfarenhet värderas högt i skolans idrottsundervisning visar en annan studie.²⁰ Särskilt gäller detta tävlingsidrott – ofta bollsporter – vars former ger inspiration till och ibland överförs rakt in i idrottsundervisningen. Undervisningen i idrott och hälsa fjärras från den logik som gäller för skolan i övrigt. Till exempel är betydelsen av att eleverna utvecklar sin kondition och presterar bra på konditionstester större än att eleven kan bedöma konditionsträningens hälsoeffekter, vilket betygskriterierna anger. Viljan att anstränga sig värderas således högre än att utveckla förmågor i ämnet. Det som framhålls, av lärarna i studien, som viktigt i undervisningen är att eleverna ska vara fysiskt aktiva. När eleverna sedan ska bedömas värdesätts främst deras idrottsliga färdigheter, det vill säga färdigheter som eleverna redan har snarare än förvärvade kunskaper i idrottsundervisningen.²¹ Även nyare studier visar att resultat som grundar sig på löptid i orientering samt konditionstest och styrketest används i betygsbedömningen.²² Komplexa rörelser ingår i kunskapskravet för idrott och hälsa och innebär att eleven kan delta i olika miljöer och varierar och anpassar sina rörelser till aktivitet och sammanhang. Om enbart teknikträning i idrotter får dominera när lärare tolkar det som konstituerar en komplex rörelse, blir ämnet väl smalt. Då är risken att komplexa rörelser, som kan ses som ett kvalitativt begrepp, reduceras till något mätbart eller kvantifierbart, som att utöva tävlingsidrott. En slutsats som dras är att det är av vikt att bredda synen på rörelse till att omfatta även de elever som har en annan rörelseerfarenhet.²³

En studie påvisar att det finns stora brister i att förmedla syfte och mål med undervisningen i idrott och hälsa till elever.²⁴ Här framkommer att även i det fall lärare själva är klara över målen och dess betydelse för inläringen har eleverna svårt att förstå vad de förväntas lära sig. I undervisningen i idrott och hälsa finns en vana och tradition av att genomföra roliga aktiviteter, och inte prata så mycket om syften och mål med undervisningen. Lärare kan här till exempel uttrycka oro för att lektionen inte kommer vara lika rolig om hen pratar för mycket.

En annan studie indikerar att undervisningen i idrott och hälsa är under utveckling.²⁵ De senaste 15 åren har undervisningens inriktning förändrats. Studien visar att en majoritet av eleverna är fysiskt aktiva på lektionerna i idrott och hälsa och att de känner sig trygga i undervisningen. Ett fåtal anger att de känner sig uttråkade, och ett mindre antal känner sig utanför och dåliga. Ett fåtal elever anger att de väljer att avstå från lektionerna. Hälsa har fått ett ökat utrymme.

²⁰ Londos, M. (2010).

²¹ Londos, M. (2010).

²² Londos, M. (2016). *Idrott och hälsa – Resultat*, Kap.5. i Vallberg Roth, A-C. m.fl. *Lärares förtrogenhet med betygssättning*. Rapport, Malmö: Malmö högskola, s. 81. Svennberg, L. (2017). *Grading in Physical Education*. Doktorsavhandling, Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH).

²³ Svennberg, L. (2017)

²⁴ Redelius, K. m.fl. (2015)

²⁵ Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016). *Polarisering av ungas idrottande*. I Centrum för idrottsforskning (2017). *De aktiva och de inaktiva. Om ungas rörelse i skola och på fritid*.

Mer undervisning om skador, kost och hjärt- och lungräddning (HLR) förekommer. Lektioner med boll och bollekar tycks ha minskat något i omfattning, samtidigt som eleverna erbjuds ett större utbud av idrotter. Vidare tycks lektioner inriktade mot styrka och kondition samt friluftsliv ha ökat. Studien ställer frågan om hur tiden fördelas mellan teoretiska och praktiska kunskaper och hur dessa kunskaper kan integreras, vilket är av betydelse för ämnets måluppfyllelse.

Resultaten av studien visar också på en polarisering av ungas idrottande generellt. En femtedel av eleverna är inte alls idrottsaktiva på sin fritid, samtidigt som en stor andel är det i allra högsta grad – framför allt pojkar.²⁶ I studien angav dock flickor och pojkar att de var fysiskt aktiva på lektionerna i lika stor utsträckning. Det kan indikera att skolans utformning av ämnet idrott och hälsa nu når en större andel flickor än tidigare. Spridningen var emellertid stor och elever som aldrig, sällan eller bara ibland deltog i skolans idrottslektioner var 6 procent och till övervägande del flickor från årskurs 9.

Sammantaget finns det utifrån tidigare forskning indikationer på att det är viktigt att granska undervisningens bredd vad det gäller innehåll och lärares och elevers upplevelse av syftet och målet med undervisningen. Forskningen som lyfts här tyder också på att det är viktigt att granska jämställdhetsaspekter då det visat sig att det finns skillnader mellan flickor och pojkar i både kunskapsresultat och upplevt inflytande i undervisningen.

Syfte och frågeställningar

Utifrån ovan identifierade indikationer på kvalitetsbrister är projektets syfte att granska om elever i grundskolans årskurser 7–9 får en undervisning i ämnet idrott och hälsa av god kvalitet. För att bedöma det granskas såväl undervisningens innehåll som undervisningens allmändidaktiska kvaliteter.²⁷ Granskningen besvarar följande två frågeställningar:

1. *I vilken utsträckning planeras och bedrivs undervisningen utifrån kursplanen?*
2. *I vilken utsträckning genomförs undervisningen i idrott och hälsa med allmändidaktiska kvaliteter?*

Den första frågeställningen handlar om huruvida samtliga kunskapsområden, som anges i kursplanen för idrott och hälsa – och som tillsammans utgör ämnets centrala innehåll – ges utrymme i undervisningen. Det gäller om elever får möta hela det obligatoriska innehåll som anges för de aktuella årskurserna. Med andra ord hur väl kursplanen omsätts i undervisningen. Det centrala innehållet inom ämnet idrott och hälsa är indelat i tre kunskapsområden:²⁸

- Rörelse

²⁶ Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016)

²⁷ Se bilaga 2 Författningsstöd

²⁸ Skolverket (2011a)

- Hälsa och livsstil
- Friluftsliv och utevistelse

Kunskapsområdena bör inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras som läraren bedömer mest lämpligt för att uppnå syftet med undervisningen.²⁹ Det centrala innehållet är strukturerat så att det visar på en progression, vilket innebär att innehållet vidgas och fördjupas upp genom årskurserna. Varje kunskapsområde består av ett antal innehållspunkter och motsvaras av bedömningspunkter i denna kvalitetsgranskning av ämnet. Den första frågeställning bedömer i vilken utsträckning undervisningen planeras och bedrivs utifrån kursplanen.³⁰

Den andra frågeställningen handlar om undervisningens allmändidaktiska kvalitet i idrott och hälsa. Här granskas undervisningen utifrån fyra övergripande kvalitetsaspekter, som handlar om hur god undervisning bör utformas för att främja elevernas kunskapsutveckling.³¹

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö³²
- Individanpassning, variation och utmaningar
- Synligt pedagogiskt ledarskap med tydlighet i mål, innehåll och struktur
- Uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet

Integrering av jämställdhetsperspektiv

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas och integreras ett jämställdhetsperspektiv.³³ Granskningen beaktar jämställdhetsaspekter i bedömningsunderlagen. Här behandlas frågor som: Behandlar lärare flickor och pojkar olika i undervisningen? Har lärare olika förväntningar på eleverna beroende på vilket kön de har? Ges flickor och pojkar samma förutsättningar i den undervisning som bedrivs? Behandlas hela kursplanens innehåll – utan ett ensidigt betonde av visst innehåll på annat innehålls bekostnad – så att inte någon grupp missgynnas? Får såväl flickor som pojkar kontinuerlig och fortlöpande respons och återkoppling på sina arbetsinsatser och sin kunskapsutveckling, avseende vad de uppnått och hur

²⁹ Skolverket (2011b)

³⁰ Frågeställning ett är uppdelad i tre frågor enligt följande: Planeras undervisningen så att eleven får möta hela innehållet och utveckla samtliga förmågor? Bedrivs undervisningen på sådant sätt att hela innehållet fångas? Ger undervisningen eleverna möjlighet att utveckla samtliga förmågor?

”Läraren bör vid planeringen av undervisningen tydliggöra vilka delar av ämnets syfte som undervisningen i det aktuella arbetsområdet ska inriktas mot och utifrån det avgöra hur det centrala innehållet ska kombineras och behandlas så att eleverna ges förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven.” Skolverket (2011c), *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundskolskolan, specialskolan och sameskolan*. s.12. Skolverket.

³¹ Kvalitetsaspekterna som lyfts fram nedan återfinns i Skolinspektionens modell för granskning av undervisning. Modellen utgår från forskning om vilka faktorer som är centrala för undervisningens kvalitet och effektivitet. *Riktlinje för granskning av undervisning*, (Dnr 40-2016:6121).

Skolinspektionen (2012b). *Framgång i undervisningen. En sammanställning av forskningsresultat som stöd för granskning på vetenskaplig grund i skolan*. Forskningsöversikt.

³² Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*.

³³ Handlingsplan för jämställdhetsintegrering på Skolinspektionen 2016-2018 (dnr: 09-2015:7476). Se effektmål 2 och 4 i Handlingsplanen.

de kan nå längre? Elevernas skolresultat har analyserats för att upptäcka eventuella könsskillnader.

Granskningens genomförande

Granskningen omfattar grundskolans årskurser 7–9. Den har genomförts dels genom enkätundersökning riktad till 100 skolor, dels genom besök och en närmare granskning av verksamheten i 22 av dessa skolor.³⁴

En elevenkät har besvarats av 6 996 elever i årskurs 9 (svarsfrekvens 77 %). En lärarenkät har besvarats av 211 lärare (svarsfrekvens 85 %). Av de 211 lärare i idrott och hälsa som besvarat enkäten har 89 procent uppgett att de har lärarlegitimation.³⁵ Frågor kopplade till undervisningens innehåll respektive till de allmändidaktiska aspekterna av undervisningen i idrott och hälsa ingår. Enkäterna omfattar frågor med fasta svarsalternativ. Enkätresultaten sammanställdes i könsuppdelad, deskriptiv statistik, där gruppskillnader mellan flickor och pojkar har prövats med Chitvå-test. Sambandsanalyser har utförts med Spearman's rangkorrelationer. Signifikansnivån som använts för samtlig inferensstatistik är $p < .05$. Enkätresultaten ger en översiktlig bild av hur elever och lärare upplever undervisningen i idrott och hälsa inom ramen för granskningens frågeställningar.³⁶

Inför skolbesöken har dokument begärts in. I första hand skolans/lärarens pedagogiska planeringar. Vid varje skolbesök har fyra till sex lektioner i idrott och hälsa observerats, fördelat på årskurserna 7–9. Totalt har 100 lektioner observerats. Detta för att, genom ögonblicksbilder, inhämta information om hur undervisningen i idrott och hälsa genomförs. Vid skolbesöken har även gruppvisa intervjuer med elever i årskurserna 7–9 genomförts som fokusintervjuer årskursvis.³⁷ Vidare har individuella intervjuer gjorts på skolorna med samtliga lärare, som undervisar i idrott och hälsa i årskurserna 7–9 och vars lektioner har observerats. Lärarintervjuerna har genomförts efter lektionsobservationerna för möjlighet till återkoppling. Slutligen har även individuella intervjuer gjorts med rektor på de 22 skolorna, för att fånga skolledningens bild av undervisningen i

³⁴ Urvalet av de 22 skolor som fick besök har en spridning över myndighetens regioner, men med en större andel skolor belägna i ansvarig avdelnings region. Se bilaga 4 för en förteckning över de besökta skolorna.

³⁵ Det är något högre än riksnittet. Av Sveriges lärare i idrott och hälsa har 79,5 % lärarlegitimation, och tillsammans med historielärarna 80,5 % är de högst andel legitimerade. Jämförelsevis kan nämnas att 74,9 % av lärarna i svenska och 72,2 % av lärarna i matematik har legitimation. Skolverkets statistik *Personal i grundskolan läsår 2017/18*. Det är en övervägande andel män som undervisar i ämnet idrott och hälsa. Nästan två tredjedelar av undervisande lärare i idrott och hälsa är män (65 %). Skolverkets statistik *Personal i grundskolan läsår 2017/18*. Av de 211 lärarna i idrott och hälsa är 7 av 10 stycken män och utgör därmed något högre andel än i riket. Den största andelen män på skolorna finns bland lärare som har arbetat kortast tid i yrket (0-5 år). Ungefär en tredjedel av de 211 lärarna som svarat anger att de arbetat 16 eller fler år. Se bilaga 3 enkätresultat lärare fråga 27

³⁶ Av de 100 skolor som ingick i urvalet inkom svar från elever på 93 skolor och från lärare på 87 skolor. Det har varit frivilligt för respondenterna att besvara enkäten. Skolinspektionens etiska policy, (Dnr 40-2010:1176).

³⁷ Eleverna har, via informationsbrev, informeras om att det är frivilligt att delta i gruppintervjun, samt muntligt i samband med intervjuerna.

idrott och hälsa. De intervjuade har med egna ord beskrivit och gett sin bild av undervisningen i idrott och hälsa.

Kvalitetsgranskningens iakttagelser

I flertalet besökta skolor behöver undervisningen utvecklas både avseende innehåll och allmändidaktiska kvaliteter för att alla elever ska få möjlighet att utveckla de förmågor som ämnet syftar till. Kunskapsområdet rörelse dominerar och lärandemiljön främjar inte alla elevers deltagande.

Detta resultatkapitel inleds med att behandla *innehållet* i idrott och hälsa. Först redogörs för viktiga iakttagelser av huruvida samtliga kunskapsområden ges utrymme i undervisningen. Vidare redogörs för hur undervisningen fungerar inom de tre kunskapsområdena var för sig. Därefter diskuteras konsekvenser vad gäller elevers möjlighet att utveckla förmågor samt planeringens betydelse för vilket innehåll som kommer eleverna till del.

I den andra delen av resultatkapitlet redovisas och identifieras områden där Skolinspektionen bedömer att den *allmändidaktiska kvaliteten* på undervisningen i idrott och hälsa behöver höjas. Det som redogörs för är i vilken utsträckning undervisningen i idrott och hälsa genomförs så att en trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö skapas, och vad som identifieras som orsak till de problem som uppstår. Därpå redogörs för hur individanpassning, variation och utmaningar upplevs och behandlas. Härnäst redogörs för det synliga pedagogiska ledarskapet som idrottslärare har samt vad granskningen visar gällande tydlighet i mål, innehåll och struktur. Slutligen tar rapporten upp hur lärare hanterar uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet.

Genomgående i kapitlet redovisas även goda exempel från de skolor som Skolinspektionen bedömer arbetar på ett väl fungerande sätt avseende ämnet idrott och hälsa.

Innehållet i undervisningen i idrott och hälsa

I det här avsnittet redogörs för iakttagelser kopplade till frågeställning 1. I ***vilken utsträckning planeras och bedrivs undervisningen utifrån kursplanen?***

Granskningen visar att på strax över hälften av de besökta skolorna får eleverna möta hela innehållet med en bredd av aktiviteter och ges förutsättningar att utveckla samtliga förmågor. I de andra skolorna bedömer Skolinspektionen att det framför allt behövs planeras och genomförs aktiviteter så att eleverna får utveckla förmågor kopplade till kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse, särskilt i olika förhållanden och miljöer.

Samtliga besökta skolor, har en betoning på aktiviteter inom kunskapsområdet rörelse. En stor andel av undervisningstiden läggs inom detta område, vilket även

elevenkäten indikerar.³⁸ Hälften av tiden inom rörelseområdet upptas av lekar, spel och idrotter och domineras av olika former av bollspel/bollekar. Kunskapsområdena hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse blir därmed reducerade på skolorna. Det finns dock exempel på skolor som planerar in och genomför god verksamhet inom alla tre kunskapsområdena, men det finns även skolor som inte täcker samtliga kunskapsområden.

Kunskapsområdet rörelse dominerar i undervisningen

Kunskapsområdet rörelse dominerar överlag och i nära hälften av de besökta skolorna (tio av 22) innebär detta att ett eller två andra kunskapsområde får sämre förutsättningar. Elevernas möjligheter att utveckla samtliga förmågor minskar då. Elever säger på dessa skolor att de har mycket inslag av innehållet hämtat från lekar, spel och idrotter och betydligt mindre av friluftsliv och hälsa.

Såväl innehållet i de lektioner som observerades, det eleverna uppger om sin senaste lektion i den bredare elevenkäten och de lektionsplaneringar vi har tagit del av, pekar entydigt på att lektionerna domineras stort av kunskapsområdet *rörelse*. Under majoriteten av de observerade lektionerna ägnades större del av tiden åt olika rörelseaktiviteter som exempelvis boll- och racketlekar, dans, styrke-, kondition-, rörlighetsträning, redskapsgymnastik, friidrott och simning. Den här typen av aktiviteter kan vara relevanta även för de andra kunskapsområdena – *friluftsliv och utevistelse* samt *hälsa och livsstil*, och det är positivt om innehållet i lektionerna integrerar olika kunskapsområden. Under de observerade lektionerna sågs sådan integrering endast i liten utsträckning och det handlade då om att framför allt kunskapsområdet *hälsa och livsstil* aktualiserades kortvarigt.

Skolinspektionen ser vid studier av de inlämnade planeringarna³⁹, att när väldigt många olika aktiviteter är inplanerade på en termin upplevs planeringarna som uppsplittrade. Har planeringar tonvikt på ett område sätts delar av rörelseområdet i fokus och inriktar sig till mycket stor del på bollspel och bollekar, exempelvis brännboll, fotboll, badminton, innebandy och så vidare. För tydlighetens skull kan en av dessa skolors planering utgöra exempel, i den går det att urskilja drygt 20 lektioner med bollspel/bollekar av drygt 30 lektioner på en termin. Vid skolbesöket var alla lektionerna bollspel, utom en. Lärarna säger själva att det är mycket bollspel.

Kunskapsområdet rörelse – en dominans av lekar, spel och idrott

Rörelseområdet delas in i fyra olika delar och tar den mesta av undervisningen i anspråk. Detta avsnitt belyser de fyra delarna i följande ordning: lekar, spel och idrotter; styrke-, konditions- och rörlighetsträning; dans och program till musik; olika

³⁸ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 15

³⁹ Planeringarna analyseras ytterligare längre fram i texten.

simsätt.⁴⁰ Vid de observerade lektionerna har undervisningen främst bestått av lekar, spel och idrotter.

Mer än hälften av all undervisningstid läggs på lekar, spel och idrotter

Inom rörelseområdet dominerar delen med lekar, spel och idrotter. Mer än hälften av all undervisningstid innehåller dessa delar, baserat på 100 observationer och enligt elever som svarat i enkäten på vad den senaste lektionen innehöll.⁴¹ Undervisningsinnehållet i komplexa rörelser⁴² kan delas upp på lite olika sätt och delarna är dessutom säsongsbundna som framgår tydligt ur planeringarna. Observationerna visar att en knapp tredjedel av all tid läggs på bollspel/bollekar, därefter kommer redskapsgymnastik och andra lekar som står för en fjärdedel av tiden tillsammans. Uppgifterna från elevenkäten stämmer väl överens med dessa observationer.

Alla möjliga former av bollspel förekommer

När det handlar om bollspel i observerad undervisning och i planeringarna, blir listan lång av olika spel, såväl de välkända från föreningslivet; fotboll, handboll, innebandy, volleyboll, basketboll, racketspel med flera som andra mindre kända, som lacrosse, tchoukball, ultimate frisbee med flera. Dessutom tillkommer en lång lista med bollekar: doppboll, basket-fia, träffboll, spökboll, mattboll och andra varianter med avsikt att träffa en motståndare, med flera.

Det finns goda exempel från lektionsobservationer på badminton- och fotbollektioner som har en tydlig progression. Många bollektioner innehåller rörelseglädje och det finns även exempel från skolor som har undervisning med avsikt att eleven ska utveckla rörelseförmågan med hjälp av bollspel. Dessa lärare ändrar bollreglerna för att få till taktisk förståelse i övningarna, som genomförs i smålagsspel där tävlingsmomentet tagits bort. Flera planer och bollar är igång samtidigt och varje plan kan ha fler än två mål. Teknikövningar med bollen har ett uttalat syfte. Spelvarianter förekommer som utmanar eleven på olika sätt, till exempel att spela med innebandyklubban upp och ner. Denna grupp lärare säger i intervjuer att de vet att många elever inte gillar tävlingsinslag och är väl medvetna om att de som gillar tävling bland eleverna lätt tar över och detta vill lärarna stävja.

Det finns även mindre goda exempel på skolor som genomför bollspel mer som aktiviteter med avsikt att eleven ska röra sig. Skolbesöken visar att elever undervisas i olika årskurser med exakt samma bollspelsinnehåll under en skoldag. Elever säger att de vet vad som ska komma nästa år för det upprepas ständigt. Observationerna visar att här blir det dock en grupp som blir passiviserad och blir lämnad utanför eller väljer att inte delta. Denna typ av lektioner är ofta mindre planerade med rätt

⁴⁰ Det centrala innehållet i kunskapsområdet rörelse för årskurs 7-9 utgörs av:

- komplexa rörelser i lekar, spel och idrotter, inomhus och utomhus, samt danser och rörelser till musik.
- styrketräning, konditionsträning, rörlighetsträning och mental träning. Hur dessa aktiviteter påverkar rörelseförmågan och hälsan.
- traditionella och moderna danser samt rörelse- och träningsprogram till musik
- olika simsätt i mag- och ryggläge.

⁴¹ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 15

⁴² "Progressionen i förmågan att röra sig allsidigt ligger i att eleven deltar i lekar, spel och idrotter som i de tidigare årskurserna innefattar sammansatta motoriska grundformer och i senare årskurser innefattar komplexa rörelser. På de högre betygsnivåerna ökar kraven på att eleven deltar på ett funktionellt sätt och varierar och anpassar sina rörelser till aktiviteten." Skolverket (2011b, s.20)

stora lag och avbytare. I två elevgrupper på en och samma skola säger elever att de tycker att det är för mycket bollspel och bollekar på lektionerna. De önskar att ämnet utvecklas och att andra aktiviteter får mer utrymme i undervisningen. Det förekommer också att ansvaret lämnas över till elever i klassen som genomför lektionen och då blir det helplansspel i stora lag. Inspektören uppfattar läraren som en passiv åskådare vid dessa tillfällen. Den del av undervisningstiden som går åt till att göra denna typ av gruppundervisning ger små möjligheter för den enskilda eleven att få utvecklas i egen takt.

Olika typer av planeringar visar tydligt inom detta område vitt skilda sätt att handskas med boll som medel i undervisningen. I många planeringar är urvalet noga gjort av bollspel och bollekar och vissa typer av bollspel läggs i block för att sedan gå över till andra kunskapsområden. Bollspel är vanligt förekommande här men inte i så hög grad som i andra typer av planeringar. Det förekommer bollspel/bollekar jämnt fördelat under hela läsåret i planeringar som är uppsplittrade. Dessa innehåller en mängd varianter av olika spel blandat med andra rörelser till synes på ett slumpartat sätt. Andra planeringar lägger mer fokus på en del av rörelseområdet och här handlar det uteslutande om bollspel/bollekar. Denna typ av planering har ett stort utbud av de välkända bollspelen som återkommer varje år i ett stort antal lektioner. Det varierar bland skolorna om undervisningen har progression eller inte. Progression handlar inte om att enbart upprepa ett bollspel utan bygga vidare på kunskapen. I några planeringar görs detta tydligt. Dessa planeringar sätter fokus på olika former av bollspel i varje årskurs, vilket spar utrymme och ger plats för annat innehåll ur de tre kunskapsområdena.

Tävlingsmoment i lekar och spel riskerar att exkludera elever

Med tanke på att bollspel ges ett stort utrymme, borde det innebära stora möjligheter för elever att utveckla såväl teknik som taktik i spelet. Däremot när det ofta genomförs mer som fysisk aktivitet än som undervisning, drabbas de som inte kan spelet redan från början. Det är i dessa bollspel, med ett tydligt kampmoment mellan två lag och många spelare i laget, som det även förekommer svordomar, negativa kommentarer och bråk som följd. Det upplevs olika av eleverna, vissa är vana och andra upplever en obehaglig jargong. Elevintervjuer bekräftar detta och det är nästan alltid pojkar som står för detta olämpliga beteende. Även i bollekar och i andra lekar med tävlingsmoment, som olika former av stafetter, förekommer denna idrottsjargong. Vid lärarintervjuer berättar vissa lärare att de ser vad som händer och har en önskan att ta bort de negativa inslag som uppstår vid tävlingssituationer, men de uttrycker inte hur de kan lösa situationerna. Bollekar bedrivs också ofta i två lag på en stor plan. Observationer visar att enstaka lärare driver på och frammanar tävlingsinställningen och ropar till lagen nu leder ni och korar det segrande laget. Dessa lärare säger i intervjuer att de vill skapa aktivitet genom att ha tävling. När segrare utpekats blir det även tydligt vilka som är förlorare, vilket eleverna får höra. Elever blir inte bara mer aktiva i dessa situationer utan observationerna visar att det också är en tydlig grupp som blir exkluderad och passiviserad.

Det finns observerad undervisning där rörelseglädje sätts i fokus och ett välmående betonas för alla elever genom lekar utan tävlingsinslag, men det är sällan att läraren tydliggör syftet med leken för eleverna. Det finns betydligt fler observationer

som visar att även lekarna ofta är formade som tävlingar och mer eller mindre intensiva konditionsövningar som i första hand ska frammana till fysisk aktivitet.

Individuellt inriktade aktiviteter förekommer på ett varierat sätt

Redskapsgymnastik är andra rörelseaktiviteter som förekommer i lite olika former, från utövande i traditionella redskap som ringar, plint och räck med flera till att redskapen används i modernare former som parkour. Det är oftast i form av ett stationssystem. Progressionen varierar på två sätt. Det ena är att eleverna genom årskurserna ska klara fler och fler övningar och det andra sättet är att det finns övningar med progressionsmöjligheter. Dessa rörelseövningar är mer individuella i utövandet, men eleven är exponerad i och med att det är rörelser som bygger på att eleven kroppsligen ska uttrycka och åskådliggöra en rörelse. Observationerna visar att lärare filmar utförda rörelser för bedömning i efterhand. Elever får även använda Ipads eller scanna QR koder med mobiler med mera för att ta fram övningar att efterlikna. Lärarna säger i intervjuer att de är uppmärksamma på vad som kan hända vid filmning, men någon incident har observerats i samband med detta. Det som även kan uppstå är trängsel när elever väntar på sin station och andra, oftast pojkar ignorerar turordningen. De observerade lektionerna i redskapsgymnastik är annars i regel lugna och eleverna är koncentrerade på övningarna.

Innehållet med styrke-, konditions- och rörlighetsträning är präglad av stor fysisk aktivitet

Rörelseområdet där eleverna undervisas i olika former av träning och hur dessa påverkar rörelseförmågan och hälsan uppgår till en femtedel av all observerad undervisning, vilket även elevenkäten visar.⁴³ Detta kan delas upp ytterligare i olika rörelseformer. Observationerna och elevenkäten visar att styrketräning är vanligast förekommande följt av konditionsträning. Rörlighetsträning är mindre vanligt.

De träningsformer det undervisas i är för det första olika varianter av styrketräning ofta utförda i intervaller som exempelvis cirkelträning, och former liknande tabata och crossfit och så vidare. Det är mycket träning under dessa lektioner med hög grad av fysisk aktivitet och det förekommer en del svåra övningar som inte alla elever klarar av. Det huvudsakliga intrycket från skolbesöken är att det är utövandet av träningsformen som är i fokus och förklaringar till varför eleverna gör dem och samtal om detta syns mer sällan. Det finns dock goda exempel på lektioner med hög kvalitet som till exempel kopplar samman styrkerörelserna med kunskapsområdet hälsa genom att eleverna får undervisning om muskler och ska matcha dem med olika styrkeövningar. På detta sätt integreras området träningslära med styrketräning samt att det blir individuellt baserat utifrån elevens egen förmåga och möjlighet.

Den andra formen är konditionsträning, vilket observerats inomhus och består av löpintervaller i olika former, ofta i lekform, men där även tävlingsinslag ingår vid några lektioner, samt hinderbanor. Även denna träning är högintensiv inomhus. Undervisning med låg kvalitet är i detta fall när aktiviteten bedrivs som tävling och det förväntas av varje elev att ta i maximalt, då blir det tydligt för alla att detta är fysiskt olika för eleverna. Vid dessa tillfällen blir det inte individuellt baserat utifrån elevens egen förmåga och möjlighet.

⁴³ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 15

Den tredje formen är rörlighetsträning som består av smidighetsrörelser och stretching. Ofta tränas detta i början och i slutet av lektionerna. Mental träning är även det en aktivitet som görs ibland på slutet av en lektion och då i formen av avslappningsövningar. Ett gott exempel på hur rörlighetsträning nogra behandlas, är från en skola där elever har uppvärmning som ett helt arbetsområde och som avslutas med inlämning och redovisning av ett uppvärmningsprogram.

Observationerna visar att musik ofta används i bakgrunden när olika former av träning utövas, men inte i någon större utsträckning som medel för att takt och rytm ska bli en del av upplägget. Av 100 observerade lektioner förekommer detta endast på ett par lektioner som del av uppvärmningen och de flesta lektioner har haft uppvärmning. Musiken används mer till att motivera till aktiv rörelse. Det finns överlag lite undervisning där eleverna får göra träningsprogram till musik och samtidigt lära sig att anpassa rörelser till takt och rytm; något som egentligen är ett enkelt sätt att låta två delar av rörelseområdet samverka med varandra.

Dans är på frammarsch, men står sällan ensamt som innehåll i en lektion

Observationerna visar att dans i olika former ingår i undervisningen med drygt en femtedel av lektionerna inom rörelseområdet, men det är dock ofta endast frågan om delar av en lektion. Det är vanligt att dans varvas med helt andra inslag som lekar och bollekar.

Det förekommer traditionella danser som bugg eller att eleverna tränar vals inför skolavslutningen, med indelning i par pojke - flicka. Andra indelningar som görs är att eleverna delas in i par som förare - följare och får lära sig ett eller båda typerna av steg. Moderna danser tränas ofta i form av könsblandat smågruppsarbete där antingen eleverna har fått en uppsättning steg att skapa en dans av eller att de själva ska vara kreativa och hitta på en dans. Flera goda exempel med hög kvalitet finns och ett är när grupper arbetar med att skapa en dans. Dansen filmas, istället för att eleverna ska exponeras framför resten av klassen i en bedömningsituation, och eleverna får slutligen reflektera med läraren om resultatet. Överlag visar observationerna i dans att undervisningen är didaktiskt anpassad, att elever deltar koncentrerat och att det går lugnt till. I enstaka danslektioner förekommer det att pojkar tar utrymme och inte följer instruktioner, de stör andra pojkar som försöker, medan flickor drar sig undan.

Simkunnighet prioriteras i simundervisningen

Simning ingår i undervisningen enligt observationerna, planeringarna och elevenkäten. Till övervägande del används de få tillfällen per termin som finns att tillgå för de flesta skolorna till att kontrollera kunskapskravet i simning 200 m varav 50 m i ryggläge. Det gäller även på skolor som har tillgång till simhall ett större antal gånger under en termin. Undervisning för att utveckla komplexa rörelser i olika simsätt förekommer sällan. Ett exempel med observerad god undervisning finns från en lektion i simsättet ryggcrawl. Vattenmiljön används med andra ord sällan för utveckling av allsidiga rörelser, denna del prioriteras inte när simning bedrivs. Flertalet observationer från simlektioner visar att antingen får elever leka fritt i vattnet eller gå upp efter 200 m simning, något som även samtal med elever konstaterar.

Lärare och rektor lägger resurser för att undvika att elever ska bli utan godkänt betyg och säkerställa simkunnigheten hos elever. För de elever som ännu inte har klarat av kunskapskravet skapas undervisningsgrupper med utökad undervisningstid. Simning är ett tydligt exempel där det görs individuell anpassning till alla elevers olika förmågor och där även hänsyn tas till kön, klädsel, religion med mera.

Renodlade lektioner inom kunskapsområdet hälsa och livsstil är sällsynta

Endast enstaka observerade lektioner har haft innehåll särskilt kopplat till området hälsa och livsstil. Det finns däremot flera observationer där det har integrerats med området för rörelse, och hälsa och livsstil finns endast med i planeringarna. Med tanke på hur omfattande detta område är innehållsmässigt läggs det ner lite tid totalt sett, även om vinster görs med att integrera med rörelseområdet. En skola av 22 saknar helt övergripande planering inom kunskapsområdet.

Enkätresultaten visar att tre fjärdedelar av eleverna tycker balansen är bra fördelad mellan teoretiska och praktiska moment i undervisningen.⁴⁴ Ofta har lärarna tagit fram egna kompendier. Litteratur är överlag sällsynt. Integrering med ständiga inslag av fysisk aktivitet kan göra att delarna blir otydliga om de inte kommuniceras tydligt. Sådan kommunikation mellan lärare och elev är tydligare om det i kunskapskrav för betyg står utsatt vad eleven ska göra. De tillfällen där samverkan nämns är inom delen som berör hälsa och då handlar det om sambandet rörelse och kost. Några lärare samverkar nämligen med lärare i ämnet hem- och konsumentkunskap. Avsnitten nedan behandlar alla sju delarna ur det centrala innehållet inom kunskapsområdet hälsa och livsstil.

Hälsa och livsstil får begränsat utrymme i lektionerna, mycket görs i form av träningsdagbok

Den första innehållspunkten inom området hälsa och livsstil är att eleverna ska sätta upp mål för fysiska aktiviteter, till exempel förbättring av konditionen. Det finns ett arbetsområde avsatt i de flesta skolornas planeringar för att arbeta med uppgifter där eleven får planera, genomföra och utvärdera mål för fysisk aktivitet. Det vanligaste sättet att göra detta är att eleverna för en träningsdagbok. Enligt elevintervjuer kan ett inlämnat arbete med utvärdering av en träningsdagbok eller andra besvarade uppgifter omfatta allt från två upp till ett stort antal sidor. Uppgiften betraktas som läxa av eleverna, då arbetet i huvudsak görs utanför lektionstid. Undervisningstiden läggs mest på att genomföra fysisk aktivitet i form av olika sorters träning. I de flesta observationerna syns inte delarna med att planera och utvärdera.

Den andra innehållspunkten är ord och begrepp för och samtal om upplevelser och effekter av olika fysiska aktiviteter och träningsformer. Ord, begrepp, upplevelser och effekter av träningsformer är integrerat med korta inslag i lektionerna. Även denna del av hälsa och livsstil behandlas i stor utsträckning i samband med att elever har undervisning i olika former av träning. Observationerna visar att lärare undervisar om muskler, typ av träning och vad som händer i kroppen vid till exempel

⁴⁴ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 1

konditionsträning. Detta görs inte vid särskilda tillfällen utan vid korta avbrott i genomförandet av olika former av träning.

Nästa innehållspunkt som behandlas är den med olika definitioner av hälsa, samband mellan rörelse, kost och hälsa och sambandet mellan beroendeframkallande medel och ohälsa. Definitioner av hälsa och samband hälsa-ohälsa utgör en liten del av undervisningen. Planeringarna berör olika aspekter av hälsa som psykisk, fysisk och social hälsa. Beroendeframkallande medel samt dopning och hur det regleras, finns även det inplanerat. Den dokumentation som finns är svår att tolka på annat sätt än att området behandlas, men det är inte särskilt omfattande och inga hela lektionsobservationer är gjorda inom denna del.

Undervisningen behandlar ergonomi och förebyggande av skador integreras

I detta avsnitt behandlas innehållspunkten arbetsställningar och belastning till exempel vid fysiska aktiviteter och förebyggande av skador genom till exempel allsidig träning. Planeringarna innehåller genomgående en del med arbetsställningar och fysisk belastning där elever får tillämpa ergonomi. Dokumentationen visar att delen finns med och underlag finns framtagna med pedagogiska planeringar. Förebyggande av skador finns med i planeringarna och observationerna visar att denna del integreras i undervisningen med rörelseområdet. Inför genomförandet av olika typer av övningar berörs skaderisker. Förebyggande av skador integreras även med genomgång av muskler och träningslära. Överlag är lärarna riskmedvetna och tillämpar principer för förebyggande av skador.

Nästa innehållspunkt som behandlas är första hjälpen och hjärt- och lungräddning. Lärare redovisar att delen med första hjälpen och hjärt- och lungräddning finns med som innehåll och planeringarna understryker detta. Det händer att delen integreras med hantering av nödsituationer i och vid vatten inom kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse. Eleverna säger att det finns med som undervisningsdelar. Precis som föregående del finns denna del tydligt markerad som kunskapskrav och genomgående planeras innehållet in i undervisningen.

Kroppsideal, kön och val av idrott förbises nästan helt

Innehållspunkterna kroppsideal inom idrotten och i samhället i övrigt, dopning och vilka lagar och regler som reglerar detta samt hur individens val av idrotter och andra fysiska aktiviteter påverkas av olika faktorer, till exempel av kön behandlas nedan tillsammans. Detta är två innehållspunkter som saknas nästan helt. Båda punkterna förekommer i liten utsträckning, då de sällan nämns i intervjuer med elever och lärare, och kan inte heller uttydas som ett tydligt inslag i planeringarna. Delarna är inte tydligt utskrivna som kunskapskrav i kursplanen och möjligen planerar lärare därför mindre tid för innehållet. I enkät och intervjuer svarar lärare att de i stor utsträckning lägger upp planeringen utifrån kunskapskraven. Det finns dock ett gott exempel från en observation som visar på hög kvalitet i undervisningen och handlar om hur kroppsideal inom idrotten och i samhället i övrigt behandlas.

Kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse blir ofta satt på undantag

Friluftsliv och utevistelse är det kunskapsområde där flest skolor (7 av 22) bedöms av Skolinspektionen ha ett identifierat utvecklingsområde. Lärare på dessa skolor säger att de har problem med att genomföra friluftslivsundervisning och utevistelse i olika och okända miljöer. Goda observationer från skolbesök finns dock som behandlar detta kunskapsområde. Det finns dessutom goda exempel på såväl gedigna planeringar som på satsningar med planerade block avsatta för friluftsliv. Detta område visar på den största spännvidden i hur undervisningen genomförs. Tid, schema och pengar har stor betydelse när kunskapsområdet ska planeras och verkställas enligt lärarna. Argument som att den ordinarie lektionstiden inte räcker för att genomföra undervisningen eller att det inte finns pengar till bussar ut i naturen används. Flera lärare uttrycker behovet av samverkan med andra lärare och i andra ämnen för att kunna utnyttja en längre och sammanhållen tid ute i naturen. Kunskapsområdet innehåller fem stycken innehållspunkter och behandlas nedan.

Eleverna får orientera i kända och okända miljöer

Den första innehållspunkten är att orientera i okända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel för positionering. Denna del med att orientera i okänd miljö har en god progression redovisad i planeringarna överlag och ger en bredd i undervisningen och möjlighet att orientera från kända till okända miljöer för eleverna. Lärarna berättar att orientera i okända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel för positionering är den del av kunskapsområdet som genomförs på tydligast sätt i skolorna samt ligger därför ofta som grund för hur hela kunskapsområdet bedöms. Att kunna orientera sig blir dock på någon enstaka skola till ren orienteringsidrott och då sätts det även in krav på att kunna genomföra en bana så fort som möjligt, vilket gör att elevens fysiska förmåga till stor del påverkar det resultat eleven får. Detta bidrar då till ojämlika förhållanden grundat på elevens fysiska förmåga i större utsträckning än till hur eleven kan orientera sig.

På vissa skolor omfattas inte undervisningen av friluftslivsaktiviteter

Den andra innehållspunkten är hur olika friluftslivsaktiviteter kan planeras, organiseras och genomföras. En tredjedel av de besökta skolorna behöver förbättra den delen. I dessa skolor finns det få aktiviteter kopplade till hur olika friluftslivsaktiviteter kan planeras, organiseras och genomföras. Elever, lärare och rektor som intervjuats på skolorna säger att undervisningen inte omfattar friluftslivsaktiviteter. På en skola finns det ibland med i planeringen men pass stryks och ersätts av lektioner där eleverna får välja fritt vad som ska göras. På en annan skola säger en lärare att friluftsdagarna är bra, men att de mer kontinuerligt skulle vilja jobba med friluftsliv på lektionstid. En annan lärare säger att friluftsdagarna tenderar att bli jippon istället. Vid ytterligare en skola berättar rektor att det framkommit under planeringssamtal att det är praktiskt svårt att få in friluftsliv. Det redogörs inte för planerade lektioner med innehåll kopplat till kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse. Den bild som framträder i planeringarna på dessa sju skolor bekräftas av samtalen i intervjugrupperna.

Från andra skolor finns det däremot goda exempel från observationerna och handlingar om vinteraktiviteter med såväl skridskoåkning som skidåkning på längden ute i

naturen. Här tar lärarna även upp planering före utevistelse med klädsel och förberedelser. Under genomförandet bedrivs undervisning med god progression som finns med genom högstadiets alla årskurser, berättar lärarna.

När det kommer till innehållspunkten rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten, är detta en del som planeras in och genomförs i undervisningen överlag i god omfattning.

Inom innehållspunkten kulturella traditioner i samband med friluftsliv och utevistelse är det mer osäkert vad som behandlas innehållsmässigt. Detta är ytterligare ett exempel på en innehållspunkt som inte uttryckligen finns med och beskriven i ett kunskapskrav. Innehållet finns inte observerat på någon lektion och lärare uttrycker i intervjuer att det är en innehållspunkt som de vill bli bättre på.

Den sista innehållspunkten inom området friluftsliv och utevistelse är badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer i och vid vatten med alternativa hjälpredskap, enligt principen för förlängda armen, planeras genomgående in i samband med simundervisningen. När det gäller badvett och säkerhet vid vatten vintertid, finns det observationer där elever får träna att ta sig upp på ett flytande föremål förställande ett isflak i simhallen. Ett annat exempel från observationerna är när en lärare har genomgång ute med elever vid en isvak. De som vill provar att hoppa i och ta sig upp ur vaken. Säkerhetsfrågorna berördes av läraren och testades i tillämpad form vintertid.

Det finns genomgående ett tydligt samband mellan om innehållspunkten finns omnämnd i kunskapskravet och om det finns med i undervisningen.

Förutsättningar för elever att utveckla förmågor varierar kraftigt

I detta avsnitt behandlas i vilken utsträckning undervisningen ger förutsättningar för elever att utveckla de fyra förmågorna i ämnet idrott och hälsa.

Stort fokus på att röra sig allsidigt, men visst innehåll dominerar och tävlingar försvårar

All undervisning innehåller aktiviteter där eleverna kan utveckla förmågan *att röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang*. Det finns undervisning med tonvikt på bollspel och bollek inom rörelseområdet och här finns det risk att allsidigheten blir lidande. Den blir än mer lidande då det även kombineras med tävling. Vid tävlingssituationer blir en grupp elever passiva och drar sig undan eller deltar inte alls. Det finns till exempel väldigt många olika typer av lekar, men det har oftast observerats lekar i form av tävlingar. Alla typer av planeringar innehåller inslag av lekar. Däremot finns det sällan något beskrivet syfte med varför undervisningen innehåller lek kopplat till komplexa rörelser och inte heller har det observerats att elever får värdera och samtala om lek, tävling eller någon annan rörelseform. Träningsformer med inslag av styrka, kondition, koordination och rörlighet är genomgående inplanerade och ger elever förutsättningar att röra sig allsidigt. Även här finns inslag av tävlingslek, när det kommer till konditionsdelen.

Betoning på att genomföra fysisk aktivitet och att föra träningsdagbok

Undervisningen och planeringarna innehåller aktiviteter där eleverna kan utveckla förmågan att *planera, praktiskt genomföra och värdera idrott och andra fysiska aktiviteter utifrån olika synsätt på hälsa, rörelse och livsstil*. Eleverna ges även möjlighet att utifrån egna erfarenheter utveckla kunskaper om hur träningsmetoder, rörelseaktiviteter, kost och andra faktorer kan påverka deras fysiska förmåga. Denna del genomförs i de flesta fall i undervisningen genom att elever får pröva träningsmetoder och läraren förklarar. Det som betonas är genomförandet av fysiska aktiviteter och vad som inte syns i större utsträckning är olika synsätt på hälsa och livsstilsfrågor. Det verkar som att denna del bearbetas genom elevens analys av förd träningsdagbok. Lärare säger även att det kan tas upp under särskilda lektioner. Undervisningen och de flesta planeringar innehåller aktiviteter som låter eleverna planera och genomföra rörelseaktiviteter utifrån intresse och behov. De skolor som har bifogat pedagogiska planeringar inom området, innehåller begrepp som beskriver fysiska aktiviteter, det vill säga relevanta ämnesbegrepp för att beskriva egna upplevelser av fysiska aktiviteter och ger eleven möjlighet att resonera med andra om frågor som rör idrott, hälsa och livsstil.

Genom att skriva träningsdagbok ges eleverna möjligheter att ta ställning i frågor som rör idrott, hälsa och livsstil. Det kan handla om att ta ställning till hur fysiskt aktiv man vill vara eller förhålla sig till frågor som rör dopning och kroppsideal, eller elitidrott kontra motionsidrott. Granskningen har inte studerat hur resultaten av dessa träningsdagböcker blir – ett stort och viktigt område som eleverna i stor utsträckning ansvarar för att själva hantera. Delen handlar om, att planera och värdera fysisk aktivitet utifrån olika synsätt på hälsa, rörelse och livsstil. Många planeringar är inte detaljerade, vilket syns i undervisningen då området inte tydliggörs för eleverna. I skolor som har mer uppsplittrade planeringar, med fragment av olika innehållsdelar, är det svårt att se hur förmågan kan utvecklas mer systematisk.

För att genomföra friluftsliv i olika miljöer kan ämnessamverkan behövas på skolorna

Aktiviteter med innehåll där eleverna kan utveckla förmågan att *genomföra och anpassa utevistelser och friluftsliv till olika förhållanden och miljöer* är det område i undervisningen som inte täcks in helt i planeringarna. Det finns några goda exempel på planeringar där detta område ges hög prioritet och som har observerats under lektioner. Vid observationerna är det enbart några få lektioner som inte har förlagts i en idrottshall. Den huvudsakliga svårigheten för lärare när undervisning genomförs är att den behöver bedrivas i olika typer av miljöer för att eleverna ska kunna utveckla samtliga förmågor.⁴⁵ De olika miljöerna som undervisningen kan behöva utnyttja är: idrottshall, skolgård, skolans närområde, idrotts- och andra aktivitetsanläggningar, simhall och naturmiljöer såväl kända som okända för eleven. Ju längre ifrån skolan undervisningen behöver förläggas, desto större risk för att den inte blir av. Då inte heller samverkan mellan ämnen är vanligt förekommande,

⁴⁵ Kommentarmaterialet anger att en vinst med olika miljöer är att de ger olika fysiska utmaningar: "På så sätt får eleverna möjligheter att utveckla sina rörelseförmågor utöver vad som är möjligt inne i idrottshallen. Utemiljön ger, genom till exempel ojämna markförhållanden, vind och nederbörd i olika former, andra förutsättningar än inomhusmiljön. Det gör att eleverna kan träna till exempel balans, koordination och ut hållighet på ett annat sätt än inomhus." Skolverket (2011b), s.9.

blir även tidsfaktorn en viktig aspekt för att kunna genomföra undervisning i naturmiljö. Resultat från lärarenkäten visar att de lärare som arbetat en kortare tid uppger att de samverkar i större utsträckning än de som arbetat en längre tid. En planering som innehåller en samverkan med andra uppges dock vara ovanlig överlag.⁴⁶

Hantera risker och nödsituationer – en integrering med rörelseområdet som fungerar

Flertalet planeringar innehåller, och undervisningen består av, aktiviteter där eleverna kan utveckla förmågan *att förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten*. I flera planeringar är det inte helt tydligt med moment kring hur risker för fysiska skador som man åsamkar sig själv eller andra vid fysiska aktiviteter bör förebyggas. Det är snarare en del som integreras i undervisningen i hög grad. Däremot finns det undervisning och planeringar som innehåller moment där eleverna regelbundet får prova hur man agerar i nödsituationer. Denna del förläggs ofta till simhall i samband med livräddning i vatten och behöver göras vid särskilt inplanerade tillfällen. Momentet läggs in i ett årshjul och görs i anslutning till när eleverna genomför simprovet.

Olika typer av planeringar har betydelse för hur innehållet presenteras

En god planering möjliggör för eleven att möta hela det obligatoriska innehållet med bredd och balans mellan många olika typer av aktiviteter och moment för att utveckla samtliga fyra förmågor. För att uppnå detta gäller att alla innehållsdelar i kursplanen ingår i undervisningen. Rörelse är det största kunskapsområdet i alla olika varianter av planeringar och det som överlägset dominerar. Övergripande bildar skolornas planeringar ett tydligt mönster och delas här in i tre olika typer; blockplaneringar, uppsplittrade planeringar och planeringar med tonvikt på vissa delar.⁴⁷

Den första typen av planering, och det vanligaste sättet, är att skapa planeringar i block om cirka tre till fyra veckor (i 15 av 22 skolor). Längre block än fyra veckor förekommer inte alls. Planeringarna innehåller kunskapsområden varvat under terminen, genom att blocken avlöser varandra. (I en del planeringar läses två block parallellt för att få till ett mer effektivt utnyttjande av lokalerna). Blockplaneringarna är i de flesta fall utförliga och innehållsrika. De följer ofta ett årshjul och kompletteras med pedagogiska planeringar separat för de tre kunskapsområdena med exempel på vad som behandlas. Det finns åtskilliga skolor som har bifogat planeringar för varje kunskapsområde och de visar en progression från årskurs 7–9. I 13 skolor av 15, (med planeringar konstruerade i block), finns det innehåll med en bredd och balans mellan många olika typer av aktiviteter och moment. Det är här de goda exemplen främst har hämtats från. Några få planeringar är mer grova och tillyxade

⁴⁶ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 18

⁴⁷ I lärarenkäten uppger 78 % av lärarna att de alltid gör en långsiktig planering av ämnet. Vidare uppger 64 % att de alltid gör lektionsplaneringar för enskilda lektioner. De lärare som har längre tid i yrket svarar i större utsträckning att de alltid gör dessa planeringar. Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 25 och 26

utan angivelser för när under terminen innehållet studeras och längden på blocken anges inte.

Den andra typen av planering är den uppsplittrade, (i fyra av 22 skolor) där innehåll ur det centrala innehållet i kursplanen varvas och blandas, utan synbara kopplingar till olika kunskapsområden. De uppsplittrade planeringarna innehåller en bredd av många olika typer av aktiviteter, framför allt när det gäller kunskapsområdet rörelse. Det som planeringarna saknar är en balans mellan momenten för att ge elever goda möjligheter att utveckla samtliga fyra förmågor. Här staplas olika fysiska aktiviteter utan koppling till vare sig kunskapsområde eller till de förmågor som undervisningen ska ge förutsättningar att utveckla. Det kan exempelvis vara nya aktiviteter från lektion till lektion i planeringen: styrka, lekar, volleyboll, redskap och så vidare. Med denna typ av uppsplittrad planering riskerar delar av det centrala innehållet missas. Bland skolorna som har uppsplittrade planeringar förekommer det att antingen kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse eller hälsa och livsstil inte behandlas i den utsträckning som behövs för att ge eleven möjlighet att utveckla förmågorna.

Den tredje typen av planering är den som lägger mer tonvikt på vissa delar av kunskapsområdet rörelse (i 3 av 22 skolor). Planeringarna saknar en bredd av många olika typer av aktiviteter inom kunskapsområdet rörelse. Framför allt handlar det här om en stark betoning på lekar och bollspel, till nackdel för andra rörelseformer. Elever uppger att det är mycket bollspel under lektionerna. Planeringarna ger dock viss balans mellan de tre kunskapsområdena. Det som istället sker är att när ett visst innehåll ensidigt betonas inom rörelseområdet tar det plats från andra innehållsdelar i kursplanen. Då riskerar eleven missa förutsättningar att utveckla sin förmåga att röra sig allsidigt.

Skolornas planeringar har dominans av kunskapsområdet rörelse

Mest utrymme i den observerade undervisningen ges till kunskapsområdet rörelse. I de granskade planeringarna har alla de 22 granskade skolorna lagt in överlägset störst innehåll just inom rörelseområdet. Minst utrymme i undervisningen ges överlag till friluftsliv och utevistelse. Det finns några få skolor av de 22 som har planeringar med något större andel friluftsliv och utevistelse än de har för hälsa och livsstil. När skolorna har granskats är det svårt att helt urskilja vad som tillhör området hälsa och livsstil, det flyter lätt samman med undervisningen inom området rörelse.

Det som styr hur lärarna planerar är, enligt lärarna i intervjuerna, i största utsträckning kunskapskraven. Hur kunskapskraven används eller bedömningen görs är inte i fokus i denna granskning. Däremot går det att följa konsekvenser av hur kunskapskraven är formulerade i lärarnas planering och undervisning. Det som planeras in i undervisningen på många av skolorna, är försök att få med det centrala innehållet och i synnerhet det som framgår av kunskapskraven i planeringarna. Förmågorna som eleverna ska ges möjlighet att utveckla nämns inte i intervjuerna i någon särskild utsträckning vare sig av lärarna eller eleverna.

Planeringen påverkas inte nämnvärt av undervisningslokaler eller tillgången till redskap

Det framkommer från lärarenkäten att när det gäller undervisningslokaler och redskap, anger lärarna till mycket stor del att det är bra tillgång till lokaler för att be-

driva undervisning i enlighet med kursplanen.⁴⁸ Det är en liten del av lärarna som uppger att de har mycket dålig tillgång till lokaler. Lärarna anger till stor del att de har bra tillgång till redskap för anpassning på lektionerna. Det en liten del av lärarna som anger att tillgången till redskap är mycket dålig.⁴⁹ Hur innehållet planeras eller genomförs kan därför varken spåras till ett behov av andra lokaler eller tillgång till andra redskap.

Överlag visar enkäten att lärarna har tillgång till såväl lokaler som till redskap på skolorna för att bedriva undervisning inom samtliga kunskapsområden. I lärarenkäten framkommer det även att lärare med längre yrkeserfarenhet är något mer nöjda med såväl lokaler som med redskapstillgången.⁵⁰ En möjlig tolkning av detta är att lärare med längre yrkeserfarenhet hunnit både införskaffa redskap över tid och skaffa en anställning som motsvarar behoven. Intervjuerna med lärarna visar att det är vissa skolor som saknar mer frekvent utnyttjande av till exempelvis simhall. Det är svårt på en del skolor att få tillräckligt mycket tid i simhallen och då prioriteras delen med att simkunnigheten ska bli uppfyllt. Motsatsen finns det också exempel på från besöken, nämligen att speciallokaler, som simhall, inte används och vissa aktiviteter bortprioriteras.

Undervisningens allmändidaktiska kvaliteter i idrott och hälsa

I det här avsnittet redogörs för iakttagelser kopplade till frågeställning två: *I vilken utsträckning genomförs undervisningen i idrott och hälsa med allmändidaktiska kvaliteter?*

Nedan redogörs kort för resultaten för varje del av frågeställningen i den ordning som de senare presenteras i kapitlet. Avslutningsvis lyfts jämställdhetsperspektivet fram.

När det gäller trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö bedömer Skolinspektionen att i hälften av skolorna behöver undervisningen förbättras. Ungefär en femtedel av eleverna deltar inte i undervisningen.

Gällande individanpassning, variation och utmaningar behöver undervisningen förbättras vid en tredjedel av de besökta skolorna. Innehåll och arbetsätt behöver anpassas till den aktuella elevgruppen och utifrån individuella elevers olika behov och förutsättningar.

Avseende ett synligt pedagogiskt ledarskap är lärarna tydliga i innehåll och struktur, men eleverna är dock osäkra på målet och vet inte alltid varför och med vilket syfte som undervisningen bedrivs.

⁴⁸ Det behöver noteras att frågan i lärarenkäten var formulerad att det rör sig om undervisningslokaler och inte undervisningsmiljöer där det tidigare i texten har konstaterats att vissa miljöer är svårtillgängliga för lärarna.

⁴⁹ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 16

⁵⁰ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 16

Granskningen visar avseende uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet att på en majoritet av lektionerna får eleverna mindre möjlighet att reflektera över och förstå sitt eget lärande i undervisningen.

Undervisningen i ett jämställdhetsperspektiv kan beskrivas i granskningen som att ett ojämnt förhållande skapas genom outtalade föreställningar om hur positionen mellan pojkar och flickor antas vara. Pojkar tillåts ta plats och flickor osynliggörs. I ämnet idrott och hälsa sätts även de föreställningar som existerar inom elevernas idrott på fritiden in och tillåts få inflytande på undervisningen.

Brister i lärandemiljön hämmar deltagandet i undervisningen

Den första aspekten för didaktisk kvalitet som bedömts är om lärandemiljön är trygg, stödjande och uppmuntrande. I hälften av de granskade skolorna bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver förbättras när det gäller att skapa en uppmuntrande och motiverande lärandemiljö för alla elever i undervisningen. Elevenkätens resultat visar att eleverna i stor utsträckning upplever att de har studiero under lektionerna i idrott och hälsa, vilket bekräftas av observationerna.⁵¹ Observationer av undervisningen visar att ungefär en femtedel av eleverna, av olika anledningar, inte deltar i undervisningen. I en tredjedel av de granskade skolorna behöver skolan förbättra miljön i och kring undervisningen, så att den blir tryggare.

De flesta elever upplever god studiero, men störande moment förekommer

I de flesta fall visar observationerna av undervisningen att eleverna kan utföra sina uppgifter och ta del av undervisningen utan att bli störda. Resultaten från elevenkäten ger en liknande bild av studieron. Tre fjärdedelar av eleverna uppger att de alltid eller ofta kan utföra uppgifter på lektionerna i idrott och hälsa utan att störas av andra. Skolinspektionen gör, i samband med observationerna, bedömningen att i två tredjedelar av alla lektioner upprätthölls studiero i stor utsträckning. Det finns ett par skolor som behöver förbättra studieron på lektionerna i idrott och hälsa.

I den observerade undervisningen händer det att elever stör varandra och lärare ingriper ofta, men det finns även tillfällen när lärare inte uppmärksammar dessa störningar. Störande inslag observeras på lektioner när undervisningen bedrivs under relativt lite styrning av läraren. Det är oftast pojkar som stör, vilket leder till att elever inte kan koncentrera sig, utföra övningen eller ta del av lärarens instruktioner. Lärare berättar i intervju att när undervisningen störs handlar det ofta om att enskilda pojkar orsakar detta. Eleverna säger i intervjuer att ordningen och språkbruket försämras bland eleverna, bland annat i samband med tävlingssituationer och ökat tempo i undervisningen.

⁵¹ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 2

Trygg miljö för elever, men i delar av undervisningen och i omklädningsrum behövs det ökad trygghet

På merparten (två tredjedelar) av de besökta skolorna upplever eleverna att undervisningen sker i en trygg miljö. Detta genom att läraren har en strukturerad undervisning och oftast ligger steget före oroligheter händer. Lärare berättar hur de organiserar undervisningen för att undvika situationer som rena tävlings- och utslagningmoment, vilka kan leda till inslag där kränkande behandling kan uppstå. Merparten av de intervjuade eleverna uppger att undervisningen sker i en trygg miljö, både avseende omklädningsrum och undervisningslokal. I elevenkäten uppgav hela 86 procent av eleverna att kränkande behandling *sällan eller aldrig* förekommer.

I en tredjedel av de besökta skolorna bedömer Skolinspektionen att det finns ett behov av trygghetsskapande insatser i och kring undervisningen i idrott och hälsa. En del i trygghetsarbetet är att få alla elever att delta i undervisningen. I undervisningen syns exempel på både verbala och fysiska kontroverser mellan elever; det kan handla om nedsättande ord, suckande, kommentarer, hårda bollar som skjuts/kastas, knuffningar, eller att elever brottas och sparkar mot varandra. Det är i allra största utsträckning pojkar som står för detta beteende, som riktas mot både pojkar och flickor.

Observationer av undervisningen och intervjuer med elever och lärare visar att dåligt beteende och kontroverser mellan elever tilltar när undervisningen innehåller tävlingar eller matcher, inte sällan med bollen som redskap. Det finns de skolor som nästan inte har några tävlingsmoment alls till de skolor som, enligt elever, har tävling eller match varenda lektion. Den absoluta majoriteten av intervjuade lärare säger dock att de använder tävlingsmomentet med försiktighet, medvetna om vilka bieffekter som finns i detta.

I ett par besökta skolor bedömer Skolinspektionen att klimatet behöver förbättras i omklädningsrummen. I dessa fall handlar det om att miljön upplevs otrygg, exempelvis kopplad till mobiltelefonernas kameror eller att omklädningsrummen är för öppna. Regler har upprättats för användning av mobiltelefoner, men det är inte alltid som dessa följs. Vidare ger eleverna exempel på krockar mellan elevgrupper i omklädningsrummen, vilket leder till otrygga situationer för de yngre eleverna. Flera elever uttrycker att omklädningsrummen behöver renoveras och städas bättre, samt att fler enskilda rum behövs för omklädnad. Lärare säger vid skolbesöken att tryggheten förbättrats efter renoveringar och att de även fått ge synpunkter på hur omklädningsrummen utformas. Rektor i de besökta skolorna har ofta identifierat omklädningsrummen som ett utvecklingsområde för att förbättra tryggheten på skolan. En svårighet i detta arbete som framkommer är att idrottsanläggningarna och -hallarna även används av allmänheten, vilket kan leda till krockar i lokaler och omklädningsrum. Rektorer uppger att skolan nyttjar kommunens anläggningar och har därför mindre möjlighet att påverka utformningen av omklädningsrummen.

Flera lärare uppger att det är allt färre elever som duschar efter lektionerna i idrott och hälsa. I flera elevintervjuer framkommer att schemat inte ger eleverna tillräckligt med tid att duscha efter lektion. Även när lektionen innehållit högintensiva styrke- och konditionspass finns det många elever som inte duschar efteråt. Flera

lärare säger att det är bekymmersamt och berättar att de pratar med elever om vikten av duschning i samband med ombyte.

I elevenkäten upplever en högre andel pojkar än flickor att kränkningar förekommer i omklädningsrummet. Enkätresultaten visar, när det gäller kränkande behandling i omklädningsrummet, att 57 procent av pojkarna uppger att det "aldrig" sker, jämfört med 72 procent av flickorna som uppger att det "aldrig" sker.

Vad det gäller kränkningar i samband med undervisningen är det istället en högre andel flickor än pojkar som upplever kränkningar. Enkätresultat visar, när det gäller kränkande behandling i undervisningen, att 59 procent av pojkarna uppger att det "aldrig" sker, jämfört med 51 procent av flickorna som uppger att det "aldrig" sker.⁵² Det könsuppdelade utrymme som är omklädningsrummet upplevs vara friare från kränkningar för flickorna än i undervisningen. Bland elever som anger att de varken tillhör gruppen pojke eller flicka finns det en ännu högre andel som upplever mer kränkningar i såväl omklädningsrummet som i undervisningen. I intervjuer med elever framkommer det att oro i undervisningen, framför allt skapas av pojkar. Det kommer till uttryck såväl fysiskt som i form av verbala tillmälen.

En del elever behöver stöd och uppmuntran för att delta i undervisningen

Det finns från observationerna många goda exempel när lärare motiverar och uppmuntrar elever i undervisningen. Elever berättar i intervjuer att deras lärare i idrott och hälsa ofta är uppmärksamma och hjälper till i aktiviteterna eller på annat sätt stödjer dem att försöka, lyckas och glädjas i undervisningen. Skolinspektionen har tagit del av berättelser kopplade till elever som från att inte alls ha deltagit i idrott och hälsa, med stöd av lärare, gått till att fullt ut delta och känna rörelseglädje i undervisningen. Elever som grupp uppger att lärare ofta uppmuntrar dem att försöka och testa; det finns i granskningen många elever som uttrycker att deras lärare i idrott och hälsa är engagerade, aktiverande och uppmuntrar dem att lyckas i undervisningen. Elevenkäten stödjer detta, att lärare ofta uppmuntrar elever att delta; fyra femtedelar av de svarande eleverna upplever att lärare ofta eller alltid uppmuntrar dem att göra sitt bästa.⁵³ Skolinspektionen gör i samband med observationer av undervisningen bedömningen av undervisningen att läraren i stor utsträckning skapar motivation inför olika aktiviteter, i stor utsträckning har positiva förväntningar och stöttar elevernas självtillit, samt bemöter dem med respekt.

Det finns dock en skillnad mellan hur flickor och pojkar uppfattar lärarens uppmuntran och det är fler pojkar som uttrycker att de uppmuntras. Denna bild syns också i observationerna av undervisningen där lärares uppmärksamhet och uppmuntran i större utsträckning riktas mot pojkar. Inte sällan tar pojkar också ett större utrymme i undervisningen och får eller kräver mer uppmärksamhet från läraren.

Totalt kan det dock konstateras att av alla observerade lektioner har det i snitt varit en femtedel av eleverna som inte deltagit av olika skäl. Granskningen visar att det

⁵² Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 6

⁵³ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 3

finns anledning i en tredjedel av de besökta skolorna att skapa bättre förutsättningar för elever att delta i undervisningen. Det handlar om hur lärare hanterar elever som enbart sitter och tittar på undervisningen, elever som inte deltar fullt ut och elever som avviker från undervisningen. I flera av de observerade lektionerna finns elever som deltar fast de inte är ombytta och i ett par av de observerade lektionerna deltar eleverna även i viss utsträckning i de mer fysiskt krävande avsnitten. Det finns skolor som har olika regler gällande ombyte för deltagande. Det förekommer att lärare på samma skola inte är överens sinsemellan om hur de ska hantera elever som inte är ombytta. I fyra av de granskade skolorna finns, mer eller mindre, regeln att eleven ska vara ombytt för att få delta.

Vid något tillfälle får elever som inte deltar uppgifter kopplade till innehållet i lektionen, som när läraren låter eleven delta på annat sätt, exempelvis i form av kamratbedömningar. Vid alla övriga observationer har de som inte deltar på lektionen, oftare pojkar, fått sitta och titta på lektionen, eller på sin mobiltelefon. Vissa av dessa elever deltar i något moment av lektionen. Det kan innebära att eleven hjälper läraren genom att sköta ljudanläggning eller plocka fram material till övningar. Det händer att elever får arbeta med uppgifter i andra ämnen. En mycket vanligt förekommande uppgift, som inte heller har någon koppling till den undervisning som pågår, är att gå en promenad och ta ett foto av sig själv på en bestämd plats. När undervisningen är i simhall är det ännu fler elever som inte är ombytta för att kunna delta. På en lektion sitter drygt en tredjedel av eleverna och tittar på när resten genomför ett simfärdighetsprov. De icke deltagande eleverna är ingen homogen grupp och hanteras därför ofta på individnivå. Den består av de elever som är sjuka, de elever som inte kommer till lektionen, de elever som kommer till lektionen och är skadade, de elever som glömt kläder, de elever som är ombytta men inte deltar i undervisningen och de som deltar i vissa övningar. Elever uppger i intervju att oftast är det samma elever som sitter och tittar på.

I många av de besökta skolorna bedrivs ett aktivt arbete för att uppmuntra eleverna till att delta. Vanliga åtgärder är att lärare i idrott och hälsa har samtal med elever som inte deltar. Ofta är skolans elevhälsa och klassens mentor inkopplade i arbetet med att vända frånvaro till närvaro. I observationer av undervisningen syns hur lärare arbetar med att få elever att delta i vissa moment för att sen kunna delta i fler. Lärare berättar att de har olika sätt för att få fler elever till att delta och uttrycker att det är ett tidskrävande och omfattande arbete att hantera i undervisningen.

Anpassningen är på gruppnivå, variation och uppmuntran för de som kan

Den andra aspekten för didaktisk kvalitet som bedömts är om undervisningen präglas av individanpassning, variation och utmaningar. Den samlade bedömningen visar att undervisningen vid 16 av 22 av de besökta skolorna i stor eller i ganska stor utsträckning präglas av anpassning, variation och utmaningar. På sex av de besökta skolorna bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver förbättras. Det är på dessa skolor vanligt att alla elever ska göra samma övningar och att det är samma lektionsplanering oberoende av elevgrupp och ibland även oberoende av årskurs. Undervisningen behöver anpassas bättre, så att innehåll och arbetsätt

passar den aktuella elevgruppen och att det görs individuellt utifrån elevers olika behov och förutsättningar.

Undervisningen individualiseras sällan och är präglad av gruppaktiviteter

När undervisningen inte anpassas visar observationerna att jämfört med pojkarna är det främst flickor som blir mindre aktiva och delaktiga i övningarna. I elevenkäten uppger nästan varannan elev, som inte uppger könsidentitet pojke/flicka, att undervisningen sällan eller aldrig är anpassad till dem.⁵⁴ Det är vanligt, i observerade lektioner, att aktiviteterna får fortgå utan att läraren förändrar något. Innehållet anpassas inte heller till elevernas olika förutsättningar eller intresse. Samtidigt säger flera lärare som intervjuats om val av lektionsinnehåll och idrottsaktivitet att de medvetet förändrar undervisningen i syfte att så många elever som möjligt ska vara aktiva och delaktiga. Lärarnas bild av att de anpassar undervisningen efter elevers olika förutsättningar avviker från elevernas upplevelser.

Det finns inga exempel från de observerade lektionerna där grundplaneringen för lektionsinnehållet ändrats utifrån en specifik elevgrupp och det finns inte heller några exempel där läraren under lektionens gång förändrat innehållet trots att det finns elever som avstår från att göra vissa moment eller på andra sätt visat att de tar avstånd från den pågående aktiviteten. Det finns flera observerade exempel på lektioner där det är flickor och några pojkar som hamnar i denna situation och intar en mer passiv roll och då ofta under aktiviteter som innebär lagspel eller tävlingslekar.

Alla lärare som svarat på enkäten uppger att de sällan eller aldrig delar upp grupper utifrån kön.⁵⁵ På de besökta skolorna finns det däremot flera exempel med anpassningar som lärare gör utifrån att dela gruppen utifrån kön. Ibland delar lärare upp gruppen utifrån kön för att kunna erbjuda en högre intensitet och mer utmaningar. Då finns det flickor som hamnar i en underordning och säger att det kan vara bra att dela upp i flick- och pojkgrupper eftersom pojkar tar mer plats och flickor inte är lika framåt. När eleverna själva får välja arbetskamrat/er väljer de nästan uteslutande elever av samma kön. På en skola är indelningen i flick- och pojkgrupper fastlagd över hela året vilket lärarna förklarar beror på tradition och på schematekniska frågor. På en annan skola uppger läraren att en uppdelning i kön ofta behövs eftersom flickor och pojkar inte har samma fysiska förutsättningar. I övrigt ger lektionsobservationerna exempel på hur lärarna på många olika sätt, mer eller mindre slumpvis delar in eleverna i syfte att skapa grupper och lag som är jämbördiga.

Variationen i undervisningen består av att innehåll blandas

Tre fjärdedelar av lärarna i enkäten, uppger att elevgruppens sammansättning och behov är en viktig aspekt när de planerar undervisningen.⁵⁶ Det finns inte några större skillnader i hur flickor och pojkar upplever att undervisningen varierar, tre

⁵⁴ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 7

⁵⁵ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 19

⁵⁶ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 28

fjärdedelar av eleverna tycker att det alltid eller ofta är en variation i de aktiviteter de möter i undervisningen uppger de i enkäten.⁵⁷

I stort sett samtliga lektioner som observerats är organiserade så att olika aktiviteter och innehåll blandas. Även om det oftast finns en huvudaktivitet med ett visst innehåll finns det också inslag och moment som erbjuder annat innehåll och upplägg. Av lektionsplaneringarna och av lektionsobservationerna framgår att den huvudaktivitet som anges i planeringen ofta kompletteras med ett annat innehåll. Det kan exempelvis handla om huvudaktiviteten dans som får en tredjedel av lektionstiden och övrig tid ägnas åt styrke- och konditionsträning samt en bollek. Flera lärare uppger att variation är viktigt för att alla elevers intresse ska kunna fångas. Det finns lärare som säger att det under en och samma lektion är viktigt att se till att arbetssätten varieras så att eleverna både får arbeta enskilt, i par och i grupper eller lag.

Samma uppmuntran och utmaningar för alla elever oavsett förmåga

När det gäller stimulans och utmaningar framgår av elevenkäten att nästan varannan pojke tycker att de alltid får uppmuntran medan motsvarande andel flickor endast är drygt en tredjedel. Pojkarna anser i högre grad att de får för lite utmaningar jämfört med flickorna.⁵⁸ Fyra av fem lärare som besvarat enkäten tycker att de alltid eller ofta kan ge stimulerande uppgifter till alla elever.⁵⁹ I stort sett samtliga lärare säger att flickor och pojkar får samma utrymme i undervisningen. I undervisningen framgår av observationerna att beroende på övningsval finns det en varierande grad av möjligheter för eleverna att möta uppgifter som stimulerar och utmanar dem.

Av lektionsobservationerna framgår att individuella övningar kopplade till innehåll som exempelvis styrke- och konditionsträning, rörelseuppgifter till musik, redskaps-gymnastik och dans ofta utformas med olika svårighetsgrad och möjlighet för eleverna att arbeta utifrån den egna förmågan. Det finns också exempel på aktiviteter som lek och spel där detta är organiserat så att elever kan utmanas utifrån sina förutsättningar, men det är mer sällsynt. Det kan exempelvis handla om att eleverna delats upp utifrån sina färdigheter och att flera spelplaner erbjuds samtidigt. Aktiviteten är då densamma men anpassningar i regler och tekniskt utförande har gjorts för att passa elevernas skiftande färdigheter.

Lektionsobservationerna visar dock överlag att lek och spel organiseras och genomförs på ett sätt som förutsätter att alla elever kan ungefär lika mycket och att det som då händer är att både elever som inte riktigt hänger med och elever som har goda färdigheter inte utmanas på sin nivå. Elever berättar att de ibland får hålla igen eller får i uppgift att se till att alla i laget ska bli delaktiga. Lärare som intervjuats säger att det finns moment där det är svårt att möta elevernas olika behov på utmaningar men att det alltid finns andra områden där eleverna kan få utmaningar. I de planeringsunderlag som granskats finns få exempel som visar att det i plane-

⁵⁷ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 8

⁵⁸ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 10

⁵⁹ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 21

ringen av undervisningen tagits hänsyn till elevers olika behov av stimulans och utmaningar. Det finns exempel från endast en skola där det av planeringen framgår på vilket sätt en progression i olika innehåll och övningar ska åstadkommas.

Av skolbesöken framgår att simning är ett innehåll där undervisningen sällan erbjuder eleverna variation och utmaningar. Detta är något som både elever och lärare berättar om vid intervjuerna. På en majoritet av skolorna begränsas undervisningen i simning till att omfatta träning för att uppnå kraven. Det finns dock enstaka exempel på skolor där eleverna kan välja svårighetsgrad och på så sätt få utmaningar. Eleverna ger exempel på att de får dyka, simma under vatten och lära sig crawla. Oavsett om utbudet av övningar är sådant att det utmanar elever som befinner sig på olika färdighets- och kunskapsnivåer är graden av uppmuntran och stimulans beroende på hur ofta, och på vilket sätt läraren återkopplar och ger respons på deras arbetsinsatser.

Ledarskap och struktur, men syftet är otydligt i undervisningen

Den tredje aspekten för didaktisk kvalitet som bedömts är om undervisningen har ett synligt pedagogiskt ledarskap, med tydlighet i mål, innehåll och struktur. Granskningen visar, i så gott som samtliga besökta skolor, att lärarna är synliga och pedagogiskt tydliga avseende både innehåll och struktur. Eleverna vet *vad* de ska göra. Däremot vet eleverna inte alltid *varför* och med vilket syfte som undervisningen bedrivs, utifrån läroplanen. Eleverna förstår dock nyttan av undervisningen i idrott och hälsa.

I de besökta skolorna har så gott som alla lektioner en tydlig struktur.⁶⁰ I de flesta lektionerna bygger strukturen på uppvärmning, huvudaktivitet, avslutning. I huvudaktiviteten ingår olika moment som ofta går från det enkla till det mer avancerade, eller med ett ökande tempo i uppgiften. I inledningen av lektionen berättar lärare vad de gjorde föregående lektion och vad de har planerat för innehåll till aktuell lektion. Lärare går även igenom vilken ordning som aktiviteter ska genomföras i. Ibland har läraren förberett lokalen och ibland får eleverna hjälpa till att duka upp för övningarna. Lärare som observerats är tydliga med innehåll och hur övningar ska genomföras. Av lärarenkäten framgår att lärare med många års erfarenhet oftare planerar de enskilda lektionerna än lärare med färre år i yrket.⁶¹ Observationer visar att elever nästan uteslutande följer de instruktioner som lärare ger. I elevenkäten uppger eleverna att de tycker att lektionerna överlag är strukturerade.⁶²

⁶⁰ I granskningens besökta skolor har inspektörerna observerat längden på lektionerna i idrott och hälsa. Den vanligaste längden på en lektion är 60 minuter och kan variera i längd mellan som minst 30 minuter och som längst 110 minuter. I nästan alla skolor som besökts har eleverna två lektioner idrott och hälsa per vecka. Över tre år i årskurs 7-9, med ett genomsnittligt läsår på 37 veckor och en effektiv undervisning i skolan, har eleverna i snitt 200 timmar idrott och hälsa. Detta varierar i de 22 skolorna mellan 167-222 timmar. Från en genomsnittlig lektion försvinner endast runt 4 minuter, oftast på grund av att lektionen kommer igång sent.

⁶¹ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 26

⁶² Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 4

Uppvärmning, huvudaktivitet och snabb avslutning

I observerade lektioner är huvudaktiviteten ofta väl planerad och genomförs på det sätt som lärare vill. När det gäller uppvärmningen sker den på ett rutinartat sätt. Att lärare börjar lektionerna med att eleverna får springa runt i hallen, ibland till musik, är mycket vanligt. Musiken används i stor utsträckning för att uppmuntra till aktivitet och i liten utsträckning för att genomföra gemensamma rörelser i takt till musiken. Skolinspektionen har bara i ett fåtal lektioner sett när lärare använder musik i uppvärmning för att genomföra rörelseprogram till musik i takt.

Under lektionen rör sig läraren ofta runt om i hallen för att fånga upp och förtydliga övningen för de elever som behöver. I observationerna ses att lärare ofta vet var de behöver vara först och instruera mer till elever som inte förstått, eller som av annan anledning inte gör det som läraren vill. I enstaka fall när lärare inte är tillräckligt nära eleverna försämras studiesituationen, vilket hämmar vissa elevers möjlighet att genomföra aktiviteten. I vissa fall observeras även att läraren inte aktiverar hela gruppen, exempelvis när elever genomför simfärdighetsprov och de som klarat provet får leka fritt istället för att utmanas och därmed utveckla rörelser i vatten än mer.

I observerad undervisning framkommer att elever kan få välja svårighet eller aktivitet inom en given ram. I något fall låter läraren elever bestämma övning utifrån tilldelad muskelgrupp. Elever uppger i intervju att det är läraren som i huvudsak bestämmer innehållet. Drygt hälften av eleverna i elevenkäten uppger att de sällan eller aldrig får påverka innehållet i undervisningen.⁶³ På de flesta av de besökta skolorna uppger elever i intervju att lärare går igenom ämnets innehåll i början av läsåret och då presenterar en övergripande planering. Elever uppger i intervjuer att de inte bjuds in till att utöva ett inflytande i undervisningen. Skolinspektionen gör i samband med observationer av undervisningen bedömningen att lärare i två tredjedelar av fallen i hög grad genomförde en välstrukturerad lektion.

Syftet med undervisningen är otydligt

I en tredjedel av de besökta skolorna behöver undervisningen förbättras, så att ämnets mål och syfte blir tydligare för eleverna. I de granskade skolorna finns det skolor som lyckas väva in ämnets syfte och mål i undervisningen utifrån läroplanen, bland annat genom att det är en tydlig kommunikation mellan lärare och elever. I observationer finns få men goda exempel när läraren bryter en aktivitet, förtydligar instruktioner, hänvisar till syfte och mål, frågar om eleverna förstått, återstartar aktiviteten och sedan följer upp i avslutningen av lektionen.

I skolorna där det finns behov av att förtydliga ämnets mål och syfte visar observationer att ämnets syfte och mål sällan behandlas under lektionen. I inledningen av en lektion förklarar läraren innehållet, men kopplar inte uttryckligen detta till ämnets syfte och mål. Det är i dessa skolor ovanligt att de ämnesspecifika förmågorna lyfts fram i undervisningen. Eleverna berättar i intervjuer att de inte känner till ämnets syfte och mål. Däremot kan de på frågan om varför de har idrott och hälsa ge många svar utifrån att det är nyttigt med idrott. Svar som till exempel, att förbättra

⁶³ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 5

koncentrationen i skolarbetet, eller vikten av att röra sig för hälsans skull. När inspektören frågar elever vad läraren har sagt om varför de har ämnet, är svaren få. Många elever säger dock att om man frågar, så förklarar läraren.

Lärarna har olika vägar för att kommunicera undervisningens syfte, innehåll och kunskapskrav. Oftast säger lärarna att de lyfter fram dessa delar i inledningen av läsåret och återknyter till läroplanen vid passande tillfälle, exempelvis när innehållet förändras. Många skolor har en digital lärplattform och här läggs planeringar och matriser med läroplanstext in. I intervjuer med lärare framkommer i flera skolor att lärarna vet om att eleverna inte känner till ämnets syfte och mål. Flera lärare, på olika skolor, säger att de skulle kunna bli bättre på att förklara ämnets syfte och mål. Vidare säger lärare att de lägger upp information om läroplanen på skolans lärplattform, men att eleverna inte tar del av den. I lärarenkäten skattar lärarna dock elevernas förståelse av ämnets syfte som relativt högt.⁶⁴

I de granskade skolorna har lärarna ofta en god uppfattning om läroplanens krav och hur den omsätts i undervisningen. Av läroplanens delar kan lärare lätt redogöra för centralt innehåll och kunskapskrav. Lärares uppfattning om kunskapskravens betydelse är hög, vilket också syns i hur lärare viktar delarna när det gäller att planera undervisningen. Lärarenkäten visar att lärare främst utgår från kunskapskraven, sen innehållet och i minst utsträckning syfte/förmågor.⁶⁵ Förmågorna används inte alltid som utgångspunkt för undervisningen. När inspektörer frågar lärare efter observerad lektion vilken förmåga som eleverna skulle utveckla, ges ibland varierande svar och det hänvisas till egna konstruktioner som handlar om till exempel bollhanteringsförmåga, hur spelet fungerar och att förstå spelets idé.

Granskningen visar att ämnets syfte och mål hamnar i skymundan för de planerade aktiviteterna. Lärarna strävar efter att ha en hög aktivitet. Innehållet staplas i undervisningen där syftet och de förmågor som eleverna ska utveckla inte lyfts fram. Det blir en undervisning med lös koppling till läroplanen.

Avsaknad av återkoppling och reflektion i undervisningen

Den fjärde aspekten för didaktisk kvalitet som bedömts är om undervisningen innehåller uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet. Skolinspektionens bedömning visar att på 70 av 100 observerade lektioner får eleverna endast mindre möjlighet att reflektera över och förstå sitt eget lärande i undervisningen. På nio av de besökta skolorna bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver förbättras avseende en eller flera av delarna uppföljning, återkoppling och reflektion. Elever behöver dels få en mer systematiskt individuell återkoppling på sina arbetsinsatser och kunskapsutveckling, dels behöver undervisningen ge större utrymme för eleverna att reflektera över vad de gör på lektionerna och vad de lär sig.

⁶⁴ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 22

⁶⁵ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare fråga 24

Det framgår av elevenkäten att fler pojkar än flickor anser att de får återkoppling på sina prestationer.⁶⁶ Fyra av tio elever anger dock i enkäten att de sällan eller aldrig får återkoppling. Elever som inte anser att de får återkoppling säger i intervjuer att de inte vet vilka förmågor de tränar under lektionerna och inte heller vad det är de ska lära sig och vad de blir bedömda på. Sådana uttalanden är vanligare när det gäller aktiviteter som innebär lek, spel, konditionsträning och styrketräning än när det gäller innehåll som hälsa, dans, rörelseprogram till musik, orientering och simning.

Det finns elever som säger att deras lärare mest är med de som jobbar hårdast under lektionen och om eleven inte är så duktig, får hen själv fråga läraren för att få veta något. Det finns lärare som ger uttryck för att det nog är flickor som får stå tillbaka när det gäller återkoppling eftersom de märks mindre och lätt glöms bort. Det framgår också från elevenkäten att fler flickor än pojkar inte fullt ut, eller inte alls förstår vad som krävs för de olika betygsnivåerna.⁶⁷

Återkoppling sker direkt vid rörelseaktiviteter annars i efterhand

Elever som anser att de får återkoppling på sina arbetsinsatser säger vid intervjuerna att de får det under lektionerna när läraren går runt och ser hur de arbetar. Eleverna säger att de oftare får återkoppling vid inomhusaktiviteter jämfört med när de är utomhus. De säger också att de kan få skriftlig återkoppling när de haft ett teoriprof och att lärarna använder sig av ämnes- och/eller bedömningsmatriser som de kan nå via skolans digitala plattform. Lärarna ger samma exempel som eleverna och lägger till att de har möjlighet att ge återkoppling vid utvecklingssamtal och vid betygssamtal.

Från samtliga besökta skolor finns exempel, vid de observerade lektionerna, på någon form av återkoppling till delar av eller hela elevgruppen. På de flesta lektioner finns också exempel där några elever får individuell återkoppling. Återkopplingen sker under lektionens gång och om det finns en avslutande del, även där. På grupp-nivå handlar det nästan uteslutande om positiva erkännanden och glada tillrop såsom bra, bra jobbat och kör på. Återkoppling till enskilda elever sker när eleverna är igång med sina uppgifter och genom att läraren visar och förklarar hur eleven ska göra för att lyckas och vad som är ett bra utförande av en övning.

Goda exempel förekommer, på en av de besökta skolorna spelar elever och lärare in rörelser och övningar som eleverna sen tittar på för att se hur väl de lyckats och vad de kan förbättra. På en annan skola får elever återkoppling på sitt uppvärmningsprogram av såväl läraren som av sina klasskamrater. Läraren samlar hela gruppen för ett samtal kring vad som blev bra och vad som kan bli bättre.

Reflektion är sällsynt i samtalsform

I lärarenkäten svarar tre fjärdedelar att eleverna ofta får möjlighet att reflektera över vad de lärt sig.⁶⁸ På de observerade lektionerna finns dock få exempel där eleverna erbjuds en möjlighet att reflektera över vad de gjort och vad de lärt sig. De samtal som förekommer på lektionerna är i huvudsak läraren som ger instruk-

⁶⁶ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 11

⁶⁷ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 12

⁶⁸ Se bilaga 3 Enkätresultat lärare 23

tioner, förklaringar och svar på frågor som eleverna har kring hur uppgifterna ska genomföras och vilka regler som gäller. Om lektionen har en avslutande del, är det vanligt att läraren ställer frågor till gruppen om vad de gjort och hur de tyckte det gick. I de flesta fall svarar läraren själv på frågorna alternativt att någon enstaka elev säger något kort. För övrigt innehåller den avslutande delen, i de fall det finns en sådan, information om kommande lektioner och en sammanfattning i form av repetition av det kunskapsinnehåll som varit i fokus för lektionen. På några skolor säger eleverna att de inte får reflektera och att läraren bara säger vad de ska göra. På en skola uttrycker eleverna det som att de inte blir sedda av läraren. När lärarna som intervjuats får frågan vid vilka tillfällen eleverna får reflektera över vad de lärt sig säger de flesta att de låter eleverna göra det i slutet av lektionerna, men att det görs tydligast vid moment i de teoretiska arbetsområdena. Lärarna ger som exempel, att det sker när eleverna arbetar med träningsprogram och träningsdagböcker kring konditionsträning.

I dokumentation som Skolinspektionen tagit del av finns det några goda exempel på när elever får reflektera. På en skola får eleverna utvärderings- och reflektionsfrågor kopplat till arbetsområden kring hälsa och livsstil och träningslära. Det finns även exempel från skolbesöken där reflektion får ett visst utrymme under lektionen. Vid en skola pågår en utomhusaktivitet och eleverna får gruppvis diskutera sig fram till olika lösningar där läraren sedan leder gruppen i en muntlig reflektion kring de förslag som kommer fram. Ett annat exempel från en skola är när läraren, under en teorilektion om kroppsideal, vid flera tillfällen låter eleverna diskutera med varandra i smågrupper. På en tredje skola har eleverna tränat dans och den sista delen av lektionen får eleverna fundera kring frågor som; hur gick det för dig? Varför gick det som det gick? På ytterligare en skola låter läraren under styrketräningsaktiviteter eleverna diskutera och reflektera över vilka muskelgrupper som används i de olika övningarna. Slutligen på en annan skola berättar eleverna att de i början av terminen får skriva ner sina mål och vilka betyg de satsar på och att detta är något som de sen får prata med läraren om, ibland efter ett avslutat moment eller vid slutet av terminen.

Undervisning på likvärdiga villkor

Nedan sammanfattas resultat som kan kopplas till likvärdiga villkor för flickor och pojkar i undervisningen.

Det finns resultat som tyder på att undervisningen bedrivs på pojkars villkor. På flera lektioner är det många pojkar som tillåts ta plats och flickor som på olika sätt marginaliseras. En del i detta är de föreställningar som tas in i ämnet och som härör från föreningsidrotten. Ett ojämlikt förhållande skapas i undervisningen genom uttalade föreställningar om hur positionen mellan pojkar och flickor antas vara. Det blir synligt först, och uppmärksammas ibland av lärare, i situationer när studieron bryts eller när en otrygg miljö uppstår. Pojkar tillåts ta plats och flickor osynliggörs.

Av elevenkäten framgår att 14 procent av eleverna anger att kränkande behandling förekommer i undervisningen ofta eller alltid i ämnet idrott och hälsa. Läraren ingriper sällan eller aldrig vid kränkningar anger 30 procent av eleverna. I undervis-

ningen är det en högre andel flickor än pojkar som upplever kränkningar. Både verbala och fysiska kontroverser mellan elever uppstår under de observerade lektionerna och lärare ingriper, men det finns tillfällen när lärare inte uppmärksammar dessa kontroverser. Det är oftast vissa pojkar som stör och handlingarna riktas mot både pojkar och flickor och gör att de inte kan ta del av undervisningen som avsett. Aktiviteterna får i flera fall fortgå utan att läraren förändrar något i upplägg eller innehåll. Det finns skolor som ofta har tävlingsinslag på lektionerna, inte sällan med bollen som redskap, och vid dessa inslag görs inga särskilda anpassningar utifrån de olika förutsättningar och intressen som eleverna har. Det leder till att det främst är flickor som intar en roll då de passivt visar att de tar avstånd från den pågående aktiviteten.

Fysik och kön tillåts ofta styra upplägget i undervisningen. Det är andra förväntningar på eleven om den är flicka eller pojke, där flickorna hamnar i en underordnad roll. Ibland delar lärare upp gruppen utifrån kön för att kunna erbjuda en högre intensitet och mer utmaningar för pojkarna. Flickor uttrycker att pojkar tar mer plats eftersom flickor inte är lika framåt. Det finns lärare som uppger att en uppdelning i kön ofta behövs eftersom flickor och pojkar inte har samma fysiska förutsättningar. Fler pojkar än flickor uttrycker att lärare uppmuntrar dem. Detta är också synligt i observationer av undervisningen där lärares uppmärksamhet och uppmuntran i större utsträckning riktas mot pojkar. På de observerade lektionerna finns det pojkar som tar ett större utrymme i undervisningen genom att ockupera ytor och redskap.

Resultat från den elevenkät som genomförts visar att när det gäller att bli stimulerad i undervisningen tycker nästan varannan pojke att de alltid får uppmuntran samtidigt som endast en tredjedel av flickorna anser att de får det. Pojkar anser i högre grad att de får för lite utmaningar jämfört med flickorna.⁶⁹ Lärare ger uttryck för att det är flickor som får stå tillbaka när det gäller återkoppling på sina arbetsinsatser då de märks mindre och glöms lätt bort.

Omklädningsrummen, som är könsuppdelade, upplevs vara friare från kränkningar för flickorna än själva undervisningen. I den grupp elever som anger att de varken tillhör gruppen pojke eller flicka, är det fler elever som upplever kränkningar i såväl omklädningsrummet som i undervisningen. Nästan varannan elev, i denna grupp uppger också att undervisningen inte är anpassad till dem.⁷⁰

Utvecklingsområden

Följande är en sammanställning av vilka utvecklingsområden Skolinspektionen identifierat i återkopplingarna till de besökta skolorna. På 21 av de 22 granskade skolorna har Skolinspektionen identifierat ett eller flera utvecklingsområden utifrån de två frågeställningar som granskats. Dessa skolor behöver utveckla undervisningen i idrott och hälsa inom ett eller båda granskade områden. Det första området handlar om att undervisningen planeras och bedrivs utifrån kursplanen och det andra om undervisningens allmändidaktiska kvaliteter.

⁶⁹ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 9 och 10

⁷⁰ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 6 och 7

Undervisningen behöver planeras och bedrivs utifrån kursplanen

Undervisningen i idrott och hälsa ska planeras och bedrivs så att eleverna ges förutsättningar att utveckla samtliga förmågor som anges under ämnets syfte. På tio skolor har Skolinspektionen bedömt att det behöver inledas ett utvecklingsarbete som syftar till att undervisningen planeras och bedrivs så att eleverna genom en bredd av aktiviteter får möta hela det obligatoriska innehållet. På sex av dessa skolor bedömer Skolinspektionen att det främst är inom kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse som undervisningens innehåll behöver erbjuda eleverna bättre förutsättningar att utveckla de förmågor som hör till detta kunskapsområde.

Dessa tio skolor har även bedömts ha behov av att utveckla ett eller flera allmändidaktiska kvalitetsaspekter, se nedan.

Undervisningen behöver genomföras med allmändidaktiska kvaliteter

De allmändidaktiska kvalitetsaspekterna i undervisningen har bedömts utifrån fyra områden. På 21 av de granskade skolorna har Skolinspektionen identifierat utvecklingsbehov. Fyra skolor behöver förbättra kvaliteten på undervisningen inom tre områden. Sju skolor behöver utveckla kvalitetsarbetet inom två områden och tio skolor inom ett av de fyra kvalitetsområdena.

På 12 skolor behöver utvecklingsinsatser genomföras gällande lärandemiljön. Det handlar om att skolorna systematiskt behöver arbeta för att lärandemiljön i, och i samband med undervisningen är trygg och stödjande och att alla elever motiveras att delta i undervisningen. I tre av dessa skolor behöver ett särskilt fokus riktas mot att säkerställa att miljön är fri från kränkande inslag.

På sex skolor behöver utvecklingsinsatser genomföras så att undervisningen anpassas till de förutsättningar, intressen och behov som elevgruppen har. I detta ingår att det görs individuella anpassningar och att alla elever får de utmaningar de behöver för att utvecklas utifrån sina förmågor.

På nio skolor behöver utvecklingsinsatser genomföras så att ämnets syfte och de förmågor som eleverna ska utveckla tydliggörs för eleverna.

På nio skolor behöver utvecklingsinsatser genomföras så att eleverna regelbundet får möjlighet att reflektera över och förstå sitt eget lärande. I sex av dessa skolor behöver särskilt fokus riktas mot att eleverna får individuell återkoppling på sina arbetsinsatser och kunskapsutveckling.

Avslutande diskussion

Projektets syfte har varit att granska om elever i grundskolans årskurser 7–9 får en undervisning i ämnet idrott och hälsa av god kvalitet. För att bedöma det granskas såväl undervisningens innehåll som undervisningens allmändidaktiska kvaliteter. Granskningen har besvarat följande två frågeställningar: I vilken utsträckning planeras och bedrivs undervisningen utifrån kursplanen? I vilken utsträckning genomförs undervisningen i idrott och hälsa med allmändidaktiska kvaliteter?

Först presenteras resultaten i kortfattad form. Därefter följer tematiskt och övergripande en diskussion utifrån syftet om elever i grundskolans årskurser 7–9 får en undervisning i ämnet idrott och hälsa av god kvalitet. Tematiken inkluderar kunskapsområden, centrala innehåll och förmågor, och ämnets allmändidaktiska kvaliteter samt ämnets undervisning utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Därefter presenteras undervisning som främjar elevers lärande.

Vad undervisningen i ämnet idrott och hälsa innehåller och hur undervisningen bedrivs har varit denna gransknings fokus. Skolämnet idrott och hälsa utgör ett viktigt inslag i elevers skolvardag och granskningens elevenkät visar att en stor majoritet av de elever som tillfrågats tycker att undervisningen i ämnet är bra och att det är ett viktigt ämne. Av de lektionsobservationer som genomförts framgår att flickor och pojkar i stort sett är aktiva på lektionerna i ungefär lika stor utsträckning. Det indikerar att skolans utformning av ämnet idrott och hälsa nu når en större andel flickor än tidigare, vilket stämmer med aktuell forskning.⁷¹ I jämförelser med tidigare granskning kan det nu även pekas på vissa positiva förändringar vad gäller undervisningens anknytning till kursplanen, dans och orientering förekommer i större utsträckning än tidigare.⁷² Undervisning av god allmändidaktisk kvalitet bedrivs på flera skolor som ingått i denna granskning.

Generellt i samhället har det skett en polarisering av ungas idrottande, enligt en studie från 2016.⁷³ En ny studie understryker detta och fastslår att barn- och ungdomsidrotten är ojämlik och styrs av starka könsnormer.⁷⁴ Relationen mellan den idrott som ungdomarna bedriver på fritiden och det som sker i ämnet idrott och hälsa är stark.⁷⁵ Granskningens elevenkät visar att en mindre del av eleverna inte är idrottsaktiva på sin fritid, samtidigt som en stor andel är det i hög grad, endast något fler pojkar än flickor. De idrottsaktiva är något mer positiva till ämnet idrott och hälsa både när det gäller hur viktigt de anser att det är och vad de tycker om att ha det på schemat.⁷⁶

Samtidigt visar granskningens resultat att ämnet har problem med att nå fram till en femtedel av eleverna. Denna grupp består av elever som inte deltar eller

⁷¹ Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016).

⁷² Skolinspektionen (2010).

⁷³ Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016).

⁷⁴ Centrum för idrottsforskning (2018). *Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämställdhet inom idrotten*. Centrum för idrottsforskning 2018:2. Stockholm.

⁷⁵ Londos, M. (2010).

⁷⁶ Se bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 13 och 14

kommer till undervisningen och 9 procent av eleverna uppnår inte betyget E (en procentandel som även de flesta andra ämnen ligger på).⁷⁷ Dessutom finns det även andra elever som är närvarande, men deltar inte eller drar sig undan och blir passiva i delar av undervisningen. Den undervisning som observerats visar att elever missgynnas i undervisningen i förhållande till om de är flickor eller pojkar och om de inte är idrottsaktiva respektive aktiva på fritiden eller inte, och det sker i olika utsträckning beroende på vad undervisningen innehåller och hur undervisningen bedrivs. Det finns ett fortsatt behov av att ge ämnet en tydligare kunskapsfokus och att anpassa undervisningen så att alla elever kan och vill delta. Således kvarstår mycket av tidigare kända problemområden.

Fokus läggs på fysisk aktivitet

Undervisningen utgörs nästan uteslutande av olika fysiska aktiviteter. Det finns en tydlig underliggande styrning i det pedagogiska ledarskapet som utgår från att undervisningen ska göra nytta och lektionerna präglas därför av ett instrumentellt tillvägagångssätt. I granskningen bekräftas tidigare studier som visar att undervisningen fortfarande består av ett innehåll där fokus läggs på fysisk aktivitet.⁷⁸ På skolor som redan i sin planering lägger en tonvikt på ett visst innehåll inom rörelseområdet gäller fortfarande rönen från tidigare studier, att det prioriteras att praktiskt genomföra olika aktiviteter framför lärandet av allsidiga rörelseförmågor.⁷⁹ När det är fysisk aktivitet som dominerar lektionsinnehållet verkar det sändas signaler till såväl elever som lärare att det ska vara undervisning i ständig rörelse och därmed bortprioriteras reflektion och samtal.

Två studier diskuterar frågan om rörelser kanske inte bara handlar om funktion, utan även att upplevelsen av en rörelse kan uppmärksammas och vad det kan innebära för barns och ungdomars intresse för att röra sig allsidigt i olika sammanhang.⁸⁰ Undervisning i rörelse betonar att det behövs ett nytt pedagogisk förhållningssätt till vad som är en rörelse och föreslår att fokus sätts på att eleven ges möjlighet att erfara rörelser på andra och mer komplexa sätt.⁸¹

En studie visar på att idrottshallen i dess utformning skickar ett tydligt budskap om vad som ska bedrivas där och det är i sin tur även präglat till vad elever gör på fritiden och vad som sker i föreningsidrotten.⁸² Lärare behöver markera tydligare att eleverna befinner sig i skolan och att det är undervisning i ämnet idrott och hälsa. Eleverna är inte i idrottshallen för att bedriva sin idrott på fritiden. Lärare behöver förtydliggöra vad för slags undervisning ämnet idrott och hälsa innehåller, samt utnyttja tillfället att tala om skillnaden jämfört med idrott på fritiden.

⁷⁷ Skolverkets databas Siris, *Slutbetyg per ämne årskurs 9*

⁷⁸ Skolverket (2010).

⁷⁹ Se t.ex. Londos, M. (2010), s. 211; Skolverket (2010), s.8-12.

⁸⁰ Tidén, A. (2016). *Bedömningar av ungas rörelseförmåga: En idrottsvetenskaplig problematisering och validering*. Doktorsavhandling. Stockholm: Gymnastik och idrottshögskolan, GIH.

⁸¹ Nyberg, G. (2014). *Ways of knowing in ways of moving. A study of the meaning of capability to move*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholm universitet.

⁸² Liljekvist, Åsa. (2013). *Rum för rörelse. Om kroppens bildning och utbildning i skolans gymnastiksal*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms Universitet.

Olika kunskapsområden behöver integreras bättre

Lärande om hälsa och livsstilsvanor får även i denna granskning ett mindre utrymme, även om det har fått en tydligare plats i de planeringar som görs. Däremot integreras inte detta kunskapsområde i den utsträckning som planeringarna indikerar. En studie belyser vikten av att kunna integrera områdena.⁸³ Hälsa reduceras till olika träningsformer utan elevers samtal och reflektion om betydelsen av ord, begrepp och träningsformer. Det som kunde varit god kvalitet i undervisning inom kunskapsområdet hälsa och livsstil blir även det omvandlat till fysisk aktivitet. Om hälsa ska kunna integreras på ett bra sätt behöver elevers sätt att ställa frågor breddas och att de utmanas i att skapa kunskap i området hälsa, visar en praktisknära studie.⁸⁴

En annan praktisknära studie visar att lärare behöver förutom att se till att elever förstår kunskapen inom hälsoområdet, även ta hänsyn till elevers självbild och det sätt som de förstår hälsobudskap.⁸⁵

Ett annat problem som uppstår i detta sammanhang är när undervisningen läggs upp så att moment upprepas genom årskurserna, till synes utan en tydlig progression. Uppvärmning kan användas som ett exempel för att åskådliggöra detta. Idrott och hälsa finns i grundskolans alla årskurser, vilket innebär att eleverna har varit med om ett stort antal uppvärmningar. I stället för att enbart betona att eleverna ska bli varma genom att springa några varv i salen, kan en uppvärmning ge eleven ständigt nya insikter med en mängd variationer på detta tema. Sätter läraren enbart aktiviteten, uppvärmning, i fokus ges den ett nyttoperspektiv och behandlas instrumentellt. Koppla uppvärmning som en integrerad del i två kunskapsområden, såväl till området för rörelse som till området för hälsa och livsstil ger eleven en god beredskap inför framtiden och en möjlighet till ett tydligt utvecklande av förmågor.

När kunskapsområdet hälsa och livsstil behandlas får mycket av arbetet göras utanför lektionstid, eleven skriver träningsdagbok och lämnar in sina reflektioner. Det är inom detta område som kopplingar ska göras till såväl upplevelser och effekter av fysisk aktivitet, som till hälsa, kost och ohälsa, på ett sätt som utmanar eleverna kunskapsmässigt. Det är då olyckligt att eleven måste göra mycket av detta arbete utanför skoltid och är ännu ett exempel på hur lektionstid värderas som tid för fysisk aktivitet snarare än ett utvecklande av samtliga förmågor som eleven behöver i idrott och hälsa. Problem uppstår när fokus i undervisningen hamnar på att bara bedriva fysisk aktivitet med dålig eller ingen koppling till syfte och mål med undervisningen. Eleverna får då begränsade möjligheter att kunna se och förstå sambanden mellan vad som görs och hur detta ska förstås.

Skolorna kan fokusera på att utveckla förmågorna i ett tydligt och mer koncentrerat sammanhang så att områdena friluftsliv och hälsa får plats i undervisningen. En praktisknära studie inom friluftsliv visar att med relativt små medel

⁸³ Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016).

⁸⁴ Graffman-Sahlberg, M. (2015). *Fysisk hälsa som läroobjekt: En laborativ undervisningsmodell i idrott och hälsa*. Lic. uppsats, Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan, GIH.

⁸⁵ Ahlberg, A. *Förståelse av och förhållningssätt till hälsa: några elevers syn på hälsa och skolämnet idrott och hälsa*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö högskola 2015.

och i lokal miljö går det att genomföra friluftsliv såväl innovativt som i samverkan.⁸⁶ Det är även sällan skolor gör schemaändringar eller får till samverkan med andra ämnen för att möjliggöra en vistelse i naturen under en längre tid än en timme. Rektor och lärare behöver se över hur detta område kan täckas in i undervisningen och hur samverkan mellan ämnen kan genomföras.

Tävlingsinslag utmanar skolans värdegrundsuppdrag

Hur rörelseområdet behandlas är på många skolor fortsatt traditionellt och i linje med vad tidigare studier visar. Sett över tid har såväl elevers som lärares fritidsaktiviteter spillt över på idrottsämnet i skolan.⁸⁷ Det påverkar lektionsinnehållet i en riktning som inte alltid stämmer överens med ämnets syfte. Undervisningen kan därmed sägas i högre grad anpassas efter de som redan är aktiva på fritiden. Idrottserfarenhet värderas högt i skolans idrottsundervisning. Granskningen följer i detta hänseende resultat från tidigare granskningar och forskning i stor utsträckning.⁸⁸

Det blir ett utbud av idrotter och tävlingar, med en tonvikt på aktiviteter i helklass dominerat av bollspel och bollekar. Detta leder till att elever som är aktiva på fritiden får ett försprång före icke-aktiva då det många gånger förutses att eleven kan det som utövas på lektionen. Granskningen visar att när ett annat innehåll behandlas är detta inget betydande problem. De tillfällen undervisningen bryts upp i mindre grupper och eleverna arbetar mer självständigt upplevs även lärmiljön behagligare.

Risk för kränkande behandling i samband med undervisningen förekommer nästan uteslutande vid aktiviteter med ett tävlingsinnehåll. Klassen blir uppdelad i lag som tävlar mot varandra och när det sker i situationer med högt tempo och mycket fysisk kontakt mellan eleverna i vissa lagbollspel förekommer hårda ord och osämja mellan elever. Lärarna arbetar med att stoppa fula uttryck och reagerar på det som sker i situationen, men ett förebyggande arbete är ovanligt och samtal om dessa situationer är sällsynta. Det finns en omedveten tolerans hos såväl de på fritiden idrottsaktiva eleverna som hos läraren för ett hårt språkbruk. En tuff jargong, är därmed ett beteende som av någon anledning även tillåts i skolans idrottsundervisning. Det är en synpunkt som även tagits upp i en rapport om kränkande behandling i gymnasiala idrottsutbildningar.⁸⁹ Den visar hur det som gäller inom vissa idrottskulturer kan krocka med skolans värdegrund. Detta visar sig vara aktuell även i denna granskning av grundskolans undervisning i idrott och hälsa. I tävlingssituationer blir eleven ständigt prövad

⁸⁶ Mikael, J. (2018) Becoming a Place-Responsive Practitioner: Exploration of an Alternative Conception of *Friluftsliv* in the Swedish Physical Education and Health Curriculum. *Journal of Outdoor Recreation, Education, and Leadership* 2018, Vol. 10, No. 1, pp. 3–19.

⁸⁷ Sandahl, B. (2005).

⁸⁸ Skolinspektionen (2010) och Londos, M. (2010).

"En tanke som lärare ska bära med sig är att de inte utbildar elever i tävlings- eller prestationsidrott utan för en livslång hälsosam livsstil. Här kan finnas behov för utveckling." Wiker, M. (2017, s.178). "Det är live lik-som" *Elevers perspektiv på villkor och utmaningar i Idrott och Hälsa*. Doktorsavhandling. Karlstad: Karlstad University Studies. 2017:45.

⁸⁹ Skolinspektionen (2016a).

och granskad i lägen som eleven själv inte kan styra över. Det blir situationer där eleven måste anpassa sig till gruppen, laget, och fysisk kraft spelar roll. Språk och beteende kan för elever, som inte är aktiva i dessa idrotter på fritiden, vara till stor del svårbegripligt. I dessa lägen, med ingredienser av jargong, säger elever att det finns en helt annan toleransnivå i undervisningen i idrott och hälsa än vad som förekommer i andra ämnen. Lärarna behöver ta sig an utmaningen att bedriva en undervisning som innebär en nolltolerans mot kränkningar och inte rucka på nivån för vad som kan anses vara acceptabelt.

Tidigare studier visar på farhågan att lektionerna riskerar att bedrivas så som idrott utövas på fritiden. Lärare iscensätter tävlingssituationer, men det saknas genomgående reflekterande samtal om vad tävling är och vad det kan innebära.⁹⁰ Tävling bedrivs som något självklart och undervisningen blir lik elevers erfarenhet från föreningsidrotten, där snarare målet att vinna betonas. Granskningen visar att det finns elever som drar sig undan vid denna form av undervisning och de riskerar då att inte utveckla förmågan att röra sig allsidigt. Elevens fysiska status blir även utslagsgivande och tydligt exponerad. När inslag av tävling används görs det tydliga rangordningar av elever oavsett om dessa tävlingar sker i lag eller individuellt. Utsetes segrare blir det även uppenbart för alla vem/vilka som blev förlorare. Dessutom förekommer det inslag av tävling som grund för betyg. Det finns exempel från en skola som har planeringar med olika tabeller och kvantitativa värden för pojkar och flickor som i sin tur omsätts till kunskapskrav och betyg.

Undervisningen saknar ett jämställdhetsperspektiv i vissa delar

Granskningen visar att den grupp som i vissa undervisningssituationer kommer på undantag är flickorna. Det är flickor som inom flera olika områden upplever att de inte ges samma villkor som pojkarna, vilket behöver analyseras inte bara utifrån undervisningens innehåll utan också utifrån undervisningens allmändidaktiska kvaliteter. Därigenom kan denna granskning konstatera, liksom tidigare studier,⁹¹ att undervisningen fortfarande riskerar att befästa invanda förväntningar och könsmonster.

Skolbesöken visar att det är idrottsaktiva pojkar som ges och tar utrymme i undervisningen. Flickor samt de elever som inte idrottar på fritiden är de som riskerar att bli utsatta. Dessa elevgrupper får sämre förutsättningar att utveckla sin rörelseförmåga. Många pojkar tar plats och flickor drar sig undan. Språket blir hårdare och idrottsjargongen är mer påtaglig. När detta sker reagerar ofta lärare, men vissa ingriper för sent eller inte alls. Ovanligt är dock ett förebyggande arbete och samtal om situationerna är sällsynta. När denna utsatthet uppkommer i undervisningen, visar en studie ur ett genus- och maktperspektiv, riskeras det att skapas orättvisa villkor och det behövs didaktiska lösningar för

⁹⁰ Londos, M. (2010). Skolverket (2010).

⁹¹ Skolverket (2010)

att aktivt motverka könsstereotyper.⁹² En studie visar att via lärares instruktioner, kommentarer och agerande sänds det signaler om vad som förväntas av pojkar respektive flickor. Om lärare inte reagerar i situationer innebär även det ett budskap om hur en normal pojke och flicka anses bete sig. Sammantaget förekommer genusskapandet ständigt under lektionerna.⁹³

Lärarna behöver redan i samband med planeringen av undervisningen vara medvetna om vilka konsekvenser olika arbetsformer medför. Det framgår ur lärarintervjuer och från lektionsobservationer att lärarna i de besökta skolorna kan delas in i tre grupper när det gäller inslag av tävlingsmoment. Det finns en grupp som anser det befogat att ifrågasätta varför undervisningen i så stor utsträckning har inslag av tävlingar när dessa aktiviteter motverkar elevers deltagande och trygghet. En annan grupp lärare säger sig vara medvetna om vad som kan hända och strävar efter att ta bort tävlingsmomenten. Slutligen finns det en grupp lärare som säger att tävling gör att elever blir aktiva och här framgår det i observationerna att lärare inte alltid uppmärksammar de elever som drar sig undan och blir passiva. Vidare behöver det ifrågasättas varför bollspel, som är så frekvent förekommande i undervisningen, inte är organiserat så att alla elevers deltagande främjas. Eleverna riskerar därmed att inte kunna utveckla de rörelseförmågor som ingår i ämnet. I granskningen visar det sig att stora lag och tävlingsmatcher bidrar negativt till att utveckla rörelseförmågan hos alla elever. Undervisningens upplägg begränsar lärandet. Denna granskning visar att när denna typ av undervisning sker bidrar lektionernas utformning, organisation och innehåll till att upprätthålla icke-jämlika villkor för flickor och pojkar. Plötsligt blir det viktigt vem som är med vem, om det ska vara pojke eller flicka och om en uppdelning enligt kön ska göras. Lärare börjar fundera hur lag ska delas in och vissa dominerande elever får inflytande över andra. Fysik och kropp används för att ta plats och exkludera andra elever, vilket leder till att makt och tydliga hierarkier framträder. Det är i dessa situationer som några elever, de som domineras av de andra, blir passiva och inte vill delta eller drar sig undan. I dessa situationer gör lärare på olika sätt. Det vanligaste är att läraren inte bryter aktiviteten utan försöker göra anpassningar för att fler elever ska engageras. Flera lärare som observerats väljer dock att inte ingripa.

Observationer i denna granskning visar att främst flickors vilja att delta i lektionernas aktiviteter påverkas. Det har även framkommit att även pojkar, inte idrottsaktiva, och utan tidigare erfarenhet av till exempel bollspel, undviker att delta och blir passiva. En studie beskriver att när undervisningen är utformad utifrån styrka och prestation gynnar det på ett påtagligt vis pojkarna. Flickor hamnade i situationer där de konsekvent underpresterade. Detta var återkommande under bollspel där de placerade sig, eller lät sig placeras ur spel.⁹⁴ Lärare behöver utveckla en beredskap för att reagera och samtala med elever om

⁹² Alsarve, D. Jakobsson, J. Helgesson, J. (2017) Idrottsundervisningens och maskulinitetens hegemoni: Genus och inflytande i gymnasieskolans ämne "idrott och hälsa". *Scandinavian Sport Studies Forum*, 8: 197-219.

⁹³ "Med detta perspektiv var det möjligt att tala om maktutövning där flickorna hamnade i skymundan och pojkarna förväntades utmana, vara aktiva och fysisk skickliga." Oliynyk, I. (2014, s. 109.). *Att göra tudelning: om att synliggöra och diskutera ämnet idrott och hälsa för de yngre åldrarna ur ett genusperspektiv*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö högskola.

⁹⁴ Fagrell, B., Larsson, H., & Redelius, K. (2012). The game within the game: Girls' underperforming position in physical education. *Gender and Education*, 24(1), 101-118.

könstereotypa föreställningar och förändra undervisningens upplägg i varje situation som uppstår där fysisk styrka tar plats på bekostnad av någon annan. Åtgärder krävs i dessa situationer i undervisningen så att alla elever behandlas jämställt och att alla elever får möjlighet att utvecklas.

Alla elever omfattas inte av undervisningen

Granskningen av undervisningen visar att en del elever, av olika anledningar, inte deltar i undervisningen. Från tidigare studie bekräftas att det ständigt är en del elever som inte deltar i undervisningen och att antalet elever som var befriade från undervisningen var oväntat högt samt att det var oklart om de verkligen hade ett beslut om befrielse.⁹⁵ I en efterföljande kvalitetsgranskning konstaterades att lärare och rektorer i högre grad måste se till att elever deltar i undervisningen.⁹⁶ I denna granskning konstateras att det fortfarande är många elever som inte regelbundet deltar i undervisningen och att skolorna behöver identifiera orsakerna till detta och därefter aktivt arbeta med åtgärder för att komma tillrätta med problematiken. Lärandemiljön måste vara sådan att alla elever kan känna sig bekväma. En studie visar att det finns en grupp elever som anger att de känner sig uttråkade, dåliga och utanför i undervisningen.⁹⁷ I granskningen finns det en del elever som väljer att avstå från lektionerna och orsakerna till detta kan vara flera och inbegriper bland annat lärandemiljön, val av aktiviteter, undervisningens organisation, men också förhållningssätt och regler som skolorna själva tagit fram. Det kan vara intressant att utvärdera om det är samma elever som inte heller erhåller minst betyget E i andra ämnen. Möjligt att det då är av samma skäl, eller om det är det så att eleverna som inte får betyget E i idrott och hälsa, är en helt annan elevgrupp. Om så är fallet, finns det särskilda orsaker för idrott och hälsa när elever inte får godkänt betyg?

Det finns en viss osäkerhet om vad som krävs av en elev för att nå ett godkänt betyg. Med tanke på att just rörelseområdet fyller stor del av undervisningen enligt granskningen, betonar både lärare och elever att deltagande och att vara fysiskt aktiv är av stor betydelse. Enligt en studie kan det i sin tur bidra till osäkerhet och öka risken för att bedömning sker på felaktiga grunder, som till exempel närvaro.⁹⁸ Till någon del visar denna granskning att detta resonemang finns kvar, men att lärarna numera har tydligare fokus på att eleven ska uppnå samtliga delar av kunskapskraven för E. Det räcker inte längre att bara vara fysiskt aktiv i undervisningen, utan eleven ska även visa en utveckling av förmågor inom ämnet.

Elever exkluderas från undervisningen

Granskningen visar att skolor och enskilda lärare använder sig av olika regler och förhållningssätt när det gäller elevers deltagande på lektionerna. Det finns

⁹⁵ Skolinspektionen (2012a).

⁹⁶ Denna otrygghet lyfts också i en svensk undersökning från 2016 av 3000 högstadiel elever, där det framkommer att 6 av 10 elever inte duschar efter idrotten i skolan, bland annat för att undkomma att visa sig naken (*Statens stöd till idrotten*, uppföljning 2016, s. 30).

⁹⁷ Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016).

⁹⁸ Skolverket (2010).

skolor och lärare som exkluderar elever från undervisningen genom regler som, om eleven inte har med sig ombyteskläder till lektionen får hen inte delta i undervisningen. Det är många lärare som kräver att eleven är ombytt till idrottskläder för att få delta på lektionen, men att hindra eleven helt från undervisningen är inte till gagn för eleven som är i skolan för att ta del av undervisningen. Det vanligaste som eleven får göra istället är att hen får gå en promenad, en aktivitet som inte har anknytning till lektionsinnehållet. Ett sådant val indikerar att en fysisk aktivitet likställs med en annan, utan koppling till att eleven ska utveckla förmågor i en lärandesituation. Nästan lika vanligt är att eleven får sitta passiv vid sidan av eller göra uppgifter, då i andra ämnen. I båda dessa exempel pekar lärarens handlande på en inställning till undervisningen i ämnet, som likställs och reduceras till träning. Kunskapsämnet idrott och hälsa innehåller mer än att enbart genomföra fysisk aktivitet. Samtidigt visar skolbesöken att flera lärare låter eleverna delta med de kläder de har på sig eller att de får andra uppgifter som hör till lektionsinnehållet. Granskningen visar att det inte är ovanligt att elever inte har ombyteskläder med sig och därför är detta inte heller något nytt för lärarna när situationen dyker upp. Skolor bör arbeta för att alla elever ska delta i undervisningen även om de glömt kläder. Läraren kan utveckla en beredskap med alternativa lösningar kopplade till lektionsinnehållet och anpassade för elever som av olika orsaker (glömda kläder, skador mm.) är helt eller delvis förhindrade att delta.

Omklädningsrum för alla

Det är viktigt att omklädningsrummet är en trygg plats för alla elever att vistas i. Samtidigt visar den elevenkät som genomförts, liksom en nyligen genomförd studie, att det finns elever som inte alltid känner sig trygga i samband med undervisning i idrott och hälsa, till exempel kunde elever känna sig exponerade i omklädningsrummet.⁹⁹ Det finns dock flera sidor i denna problematik och det är om eleven vill men inte kan byta om, än mindre duscha, i omklädningsrum som saknar ytor där individen kan vara kroppsligt fredad i förhållande till andra elever. I dessa situationer riskerar elever exkluderas att delta genom den exponering av kroppar som sker. Skolor, lärare och framför allt rektor behöver beakta och se över den situation som elever hamnar i vid omklädning. Dessa problem diskuteras även i en studie där det framkommer i samtal med elever att de känner obehag och är otrygga i omklädningsrummet.¹⁰⁰ På vissa av de besökta skolorna finns det schema där lektionerna i idrott och hälsa ligger tätt intill varandra, vilket medför att elever får trängas med varandra i omklädningsrummen. Där klagat elever på trånga, smutsiga och dåligt underhållna omklädningsrum.

Skolbesöken visar att det i flera klasser är ett fåtal elever som väljer att duscha efter idrottslektionen, oavsett om de är ombytta eller inte. Ett ansvar för hur eleven sköter hygien och renlighet samt att eleven har med sig olika uppsättningar kläder till skolan, är inget som kan eller bör kontrolleras i ämnet idrott och hälsa, än mindre bör elev hindras från att delta i undervisningen på grund av att hen inte är ombytt. Däremot behöver läraren se till att eleven har kläder

⁹⁹ Denna otrygghet lyfts också i en svensk undersökning från 2016 av 3000 högstadiel elever, där det framkommer att 6 av 10 elever inte duschar efter idrotten i skolan, bland annat för att undkomma att visa sig naken (*Statens stöd till idrotten*, uppföljning 2016, s. 30). Se även bilaga 3 Enkätresultat elever fråga 6

¹⁰⁰ Wiker, M. (2017).

och utrustning på sig som inte vållar skada för hen eller någon annan. Det som ingår i ämnet är att diskutera och reflektera med eleverna kring sambandet mellan rörelse och hälsa. Då kan det vara på plats att samtala om hur kroppen reagerar vid fysisk ansträngning, till exempel ökad värmeutveckling, svettning samt lämplig klädsel relaterat till detta.

Problematiken kan hanteras på olika nivåer. Det handlar om att den fysiska miljön i och kring omklädningsrummen behöver förbättras, inkluderat att det finns tillgängliga omklädningsrum för alla elever och då inte bara uppdelat på två kön. Det handlar också om vad läraren kan göra inom ramen för ämnet och inbäddat i lärandemiljön. Läraren kan initiera samtal och reflektion i klasserna om livsstil och föreställningar i samhället om kroppsideal och bidra till förändring och normkritik samt ha en mer accepterande inställning till hur en kropp kan se ut. Granskningen kan konstatera att detta inte förekommer på många skolor och innehållet behöver behandlas och utvecklas för att såväl uppfylla kursplanens innehåll som skapa en trygg miljö i alla lokaler som används i anknytning till ämnet idrott och hälsa.

Syfte behöver tydliggöras och reflekterande samtal saknas

Granskningen visar att elever till vissa delar är medvetna om vad de bedöms på, men att de är mer osäkra på vad undervisningen ska innehålla. Även tidigare studier av ämnet idrott och hälsa visar att lärare och elever upplever en osäkerhet kring vad undervisningen ska innehålla.¹⁰¹ Det kan bero på att ämnet fortfarande har – som en studie anger – ett otydligt kunskapsobjekt, att det inte råder någon konsensus kring vad som är ämnets kärna och vad ämnet ska omfatta.¹⁰² Det är problematiskt att eleverna inte vet vilka förmågor som undervisningen ska utveckla under lektionerna samt att lärarna i liten utsträckning förklarar och pratar med eleverna om detta. Återkoppling och reflektion över lärande i undervisningen har en stor utvecklingspotential i ämnet idrott och hälsa

Trots att det nu är 24 år sedan idrott och hälsa blev ett kunskapsämne finns det i granskningen exempel på undervisning som främst syftar till att vara rolig, nyttig och kroppsligt tränande.¹⁰³ En studie visar att lärare kan uttrycka oro för att lektionen inte kommer vara lika rolig om hen pratar för mycket.¹⁰⁴ På de besökta skolorna pratar lärarna med eleverna huvudsakligen genom att ge dem information och instruktioner inför olika aktiviteter och den mesta tiden går åt till att eleverna är fysiskt aktiva. Träningsaspekten är kraftigt betonad. Det pratas inte mycket om syften och mål med undervisningen. Detta framträder i studier och kvalitetsgranskningar även efter gällande läroplans införande.¹⁰⁵ Det som dock betonas överlag i de flesta planeringarna är undervisningens innehåll och

¹⁰¹ Se t.ex. Redelius, K. m.fl. (2015). Londos, M (2010). Skolverket (2010).

¹⁰² Ekberg, J-E. (2009).

¹⁰³ Redan till Lgr 69 togs benämningen ämnen för estetisk-praktisk och fysisk fostran bort och räknades som fristående obligatoriska ämnen.

¹⁰⁴ Redelius, K. m.fl. (2015).

¹⁰⁵ Redelius, K. m.fl. (2015).

Skolinspektionen (2012a).

kunskapskraven. När det kommer till lektionernas genomförande är det däremot sällsynt att syftet med undervisningens innehåll och mål presenteras för, eller samtalas om med eleverna. Lärare gör fortfarande olika tolkningar av vad ämnet ska innehålla och vad undervisningen ska syfta till. En studie visar att undervisningen framstår som en *ser ut som praktik* med oklart syfte.¹⁰⁶ Granskningen pekar på att undervisningen i idrott och hälsa ofta har en lös koppling till kursplanen.

Lärare i idrott och hälsa behöver fortsätta utveckla sitt arbetssätt med att omsätta styrdokumentet i undervisningen. Det pekar även studierna efter 2011 på.¹⁰⁷ En studie från 2015 visar att i de fall lärare själva är oklara över målen och dess betydelse för inläringen har eleverna svårt att förstå vad de förväntas lära sig.¹⁰⁸ Granskningen visar att detta fortfarande gäller på flera skolor även om det finns skillnad i hur detta förstås och förklaras beroende på vilket innehåll det handlar om. Eleverna har klart för sig vad som gäller inom vissa delar av rörelseområdet, vad de måste lära sig för att till exempel kunna simma och dansa. Inom samma område har de betydligt svårare att uttrycka vad de ska lära i olika lekar, spel och idrotter som bollspel med mera. I området friluftsliv och utevistelse är det på samma sätt. Eleverna vet vad de ska lära sig i att kunna orientera, men har svårt att förstå vad de förväntas lära sig i friluftsliv. I området hälsa och livsstil vet eleverna att de ska kunna lära sig att planera, genomföra och värdera fysisk aktivitet, vilket görs oftast genom att eleven för en träningsdagbok. Eleverna vet mindre om vad de förväntas lära sig när det gäller faktorer som kan påverka hälsan. På flera av de granskade skolorna är avsaknaden av inslag som behandlar uppföljning, återkoppling och reflektion påtaglig. Det hänger samman med undervisning som saknar uttalad koppling till syfte och förmågor i kursplanen.

Undervisning som främjar elevers lärande

Granskningens resultat indikerar att undervisningens innehåll och genomförande är under utveckling, avseende innehållpunkter som dans och att orientera i okänd miljö, vilket tidigare förbisetts och finns numera med i undervisningen på ett tydligare sätt. Resultaten från observationer visar att en majoritet av alla eleverna oavsett kön är fysiskt aktiva på lektionerna i idrott och hälsa, och elevenkäten visar att de känner sig trygga i undervisningen, något som även en annan studie pekar på.¹⁰⁹ I denna granskning har Skolinspektionen iakttagit välfungerande undervisning i idrott och hälsa på några av de besökta skolorna.

¹⁰⁶ Håkan Larsson & Inger Karlefors (2015) Physical education cultures in Sweden: fitness, sports, dancing ... learning?, *Sport, Education and Society*, 20:5, 573-587.

¹⁰⁷ Redelius, K. m.fl. (2015). Skolinspektionen (2012a)

¹⁰⁸ Redelius, K. m.fl. (2015).

¹⁰⁹ Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016).

Planering som är långsiktig och omfattar längre perioder

Denna granskning visar att kursplanens olika kunskapsområden finns med i de flesta skolornas planeringar. Det ges möjlighet för eleven att utveckla de nödvändiga förmågorna i ämnet. Det arbete som har gjorts på skolorna sedan Lgr 11 infördes har slagit igenom även inom idrott och hälsa. Det finns treårsplaner samt terminsplaneringar på skolor där undervisningen är uppdelad i block med pedagogiska planeringar som tydliggör förmågor, innehåll och kunskapskrav. Granskningen visar på en förändring när det gäller kunskapskraven och hur dessa följs. Lärare tydliggör innehåll, förmågor och kunskapskrav, vilket innebär att elever bedöms enligt kunskapskraven och inte på fysisk prestationsförmåga. Det är en positiv utveckling av hur planeringarna färdigställs och tydliggör hur undervisningen genomförs. Det finns undervisning som har ett fokus på att eleverna ska utveckla förmågor och där innehållet kan relateras till ämnets syfte. Framför allt är detta synligt i de pedagogiska planeringar som lärare använder sig av och där mål och syfte framgår. En studie visar att det finns en insikt om att lärandeprocesserna fram till bedömning är betydelsefull, men det brister när lärarlag och nätverk av lärare ska enas kring vad som är viktigt. Lärare behöver göra om undervisningen till större arbetsområden för att ge elever möjlighet att utveckla förmågorna.¹¹⁰

Innehållslig bredd i kunskapsområden, särskilt inom rörelseområdet

En positiv förändring i denna granskning, jämfört med tidigare erfarenheter, är att dans och rörelse till musik finns med i såväl planeringar som i undervisningen på ett genomarbetat sätt. En studie inom ämnet idrott och hälsa visar att elever tar sig an utmanande läruppgifter i dans på ett engagerat sätt.¹¹¹ Elever ges möjlighet att i ett bredare perspektiv utveckla sin rörelseförmåga. Området friluftsliv och utevistelse är överlag fortfarande en del i undervisningen som behöver förstärkas. Positivt dock när det gäller detta område är att orientering ingår som en del i undervisningen, ett innehåll som tidigare granskningar visat varit bortprioriterat.¹¹² Orientering är ett exempel där progressionen i undervisningen blir synlig redan i den planering som finns. Det finns ett didaktiskt upplägg för att nå lärandet i att orientera sig i okända miljöer. En praktisknära studie i att orientera med hjälp av karta visar att det är viktigt att variera undervisningen och att eleverna blir delaktiga i samtal.¹¹³

Undervisningen behöver erbjuda större variation även inom rörelseområdet och när bollspel förekommer behöver det ske en anpassning utifrån de olika förut-

¹¹⁰ Bexell, S. (90 %, kommande lic.). *Samsyn och bedömningskompetens i idrott och hälsa- ett aktionsforskningsprojekt*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö universitet.

¹¹¹ Mattsson, T. (2016). *Expressiva dansuppdrag: utmanande läruppgifter i ämnet idrott och hälsa*. Doktorsavhandling. Malmö. Malmö högskola

¹¹² Skolinspektionen (2010).

¹¹³ Nilsson, K. (2014). *Hitta lätt – så blir det rätt: en didaktisk studie om att orientera sig med hjälp av en karta*. Lic. uppsats, Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan, GIH.

sättningar och behov som finns i elevgruppen. En studie visar att läraren behöver vara medveten om vilken rörelsekultur som reproduceras i undervisningen.¹¹⁴ Det går att göra och i granskningen förekommer flera goda exempel på bra och positiva lärandemiljöer inom alla områden, även i bollspel. Det finns också en praktisknära studie specifikt i boll med uppslag för didaktiska lösningar som poängterar smålagsspel och utvecklande samtal om taktiska idéer för eleverna.¹¹⁵

Fokus på lärandeprocessen

Det finns på några skolor en tydlighet kring syftet med verksamheten och vilka förmågor eleverna ska utveckla. Undervisningen håller i detta avseende en hög kvalitet. Dessa lärare har kontroll på såväl vilka delar av innehållet det ska undervisas om, som hur dessa delar kan presenteras för att eleverna ska kunna utveckla förmågor i ämnet. Lärare organiserar undervisningen, så att eleverna ges möjlighet att till exempel lära sig dansa och att denna aktivitet får pågå hela lektionstimmen med god variation.

Lektionerna går i en riktning med fokus på att utveckla förmågor i en lärandeprocess och med tanke på hur kunskapskraven kan nås i undervisningen. Det förekommer en del goda exempel när lärare låter elever arbeta varierat, självständigt och utmanande men ändå anpassat till varje individ. Det används dessutom tekniska hjälpmedel som underlättar för såväl läraren att bli tillgänglig som det ger möjlighet för eleven att bedriva självstudier under lektionen. Det handlar till exempel om att kunna se filmklipp på lärandesituationer samt att eleven själv dokumenterar och reflekterar kring dessa. Det ges möjlighet att låta varje elev finna sin egen nivå och bli såväl stimulerad som utmanad genom olika uppgifter. Lär sig eleven att själv kunna anpassa sig till de egna förutsättningarna och till den uppgift som ska göras kan läraren låta alla elever få ta del av en individanpassad undervisning.

Det finns på några av de granskade skolorna goda exempel på möjlighet till reflektion, när eleverna har undervisning i rörelseområdet och, där eleverna filmar rörelser som de sen ska analysera och utveckla. En rörelse är ju något som försvinner direkt efter den är gjord och det innebär att om den inte återkopplas direkt från en klasskamrat eller från läraren måste den dokumenteras för att kunna analyseras och reflekteras kring vid ett senare tillfälle. Om reflektionen kring rörelseområdet utvecklas konsekvent innebär det att eleverna får utveckla förmågan att värdera idrott och fysisk aktivitet samt att kontakten med syftet att utveckla allsidiga rörelseförmågor understryks. Omfattar reflektionen dessutom alla delar av rörelseområdet kan ämnet idrott och hälsa bli än tydligare förankrat som kunskapsämne. En studie visar att om kroppsligt lärande är relevant, är rörelser och reflektioner kring dessa i kombination med skriftliga bevis, något som kan ges lika hög status.¹¹⁶

¹¹⁴ Barker, D. Quennerstedt, M. Annerstedt, C. (2015) Learning through group work in physical education: a symbolic interactionist approach, *Sport, Education and Society*, 20:5, 604-623.

¹¹⁵ Teng, Gunnar (2013). *Uppdrag samspel. En studie om elevers samspeleskunnande i bollspel i ämnet idrott och hälsa*. Licentiatuppsats. Göteborgs universitet.

¹¹⁶ Tolgfors, B. (2017). *Bedömning för vilket lärande. En studie av vad lärande blir och gör i ämnet idrott och hälsa*. Doktorsavhandling. Örebro: Örebro universitet.

Ett kunskapsämne bland alla andra, kan bidra till jämställdhet

Utvecklandet av kunskapsområden i ämnets centrala innehåll och kunskapskraven har gjort att lärarna i idrott och hälsa tydligare kopplat undervisningen till kursplanen, jämfört med hur de tidigare gjorde före 2011. Tidigare studie visar att det fanns en större osäkerhet förr om vad som skulle läras ut i ämnet och hur kunskaperna skulle bedömas, lärare beskrev att de uppfattade kursplanerna och betygskriterierna som otydliga.¹¹⁷

Granskningen visar att ämnet idrott och hälsa har vunnit på att det införts ett system på skolorna om hur kommunikation och samtal om kunskapskrav hantearas. På många skolor finns det även gemensamma digitala plattformar för detta ändamål. I ett jämställdhetsperspektiv kan en större tydlighet ha jämnat ut de tidigare skillnaderna mellan pojkars och flickors betyg. Det kan bero på att i dag behandlar lärarna kunskapskrav på ett mer systematiskt sätt än tidigare. Detta kan ha medfört i ett jämställdhetsperspektiv att flickornas prestationer uppmärksammas tydligare. Skillnaderna mellan flickor och pojkar har tidigare märkts även i skolresultaten, så är inte fallet längre. Flickor har nu bättre resultat i samtliga ämnen i grundskolan. Undervisningen i ämnet idrott och hälsa får inte längre märkbara generella konsekvenser för flickors resultat och måluppfyllelse. Denna granskning har inte studerat bedömningsprocessen och kan därför inte konstatera exakt vad detta beror på. En slutsats som kan dras är att dessa skolor sätter fokus på vad som ska läras. Elever görs delaktiga och lärare ger på olika sätt eleverna möjlighet att utveckla alla förmågorna.

Tydligt ledarskap

Den del av det pedagogiska ledarskapet som i denna granskning överlag bedöms vara av god kvalitet är den struktur som lärarna har på lektionerna. En hög andel lärare i idrott och hälsa har lärarlegitimation. Det förloras ingen tid, allt är effektivt och noga systematiserat när det kommer till handhavandet av olika redskap och annat material som ska tas fram och plockas undan. Eleverna är behjälpliga och det är överlag god studiero. I en studie beskrivs läraren i idrott och hälsa ha tre roller som problemlösaren, trygghetskaparen och organisatören. Lärarna i studien säger att även om de inte följer kursplanens alla delar är de tydliga i sitt ledarskap.¹¹⁸ I jämförelse med uppgifter kring hur elever upplever studieron i andra ämnen, utmärker sig studieron i idrott och hälsa som särskilt god.¹¹⁹ När det kommer till handhavandet med elevgruppen i stort är det ledarskap som kan observeras tydligt. Läraren skapar i stor utsträckning motivation inför olika aktiviteter, har positiva förväntningar och stöttar elevernas självförtroende, samt bemöter dem med respekt. Jämfört med samtliga andra ämnen i en annan granskning är undervisningen bättre i idrott och hälsa vad det gäller

¹¹⁷ Skolverket (2010).

¹¹⁸ Sebelius, S. (2018). *Att vara idrottslärare – om de själva får berätta*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö universitet

¹¹⁹ Skolinspektionen (2018) *Skolenkäten våren 2018*. Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2016b) *Skolans arbete för att säkerställa studiero - det räcker inte att det är lugnt, eleverna måste lära sig något också*. Dnr: 2015:1405. Skolinspektionen.

denna aspekt.¹²⁰ Lärare i idrott och hälsa genomförde i två tredjedelar av fallen i hög grad en välstrukturerad lektion. Motsvarande värde för samtliga ämnen i annan granskning är en sjättedel.¹²¹

¹²⁰ Skolinspektionen (2016b)

¹²¹ Skolinspektionen (2016b)

Referenser

- Ahlberg, A. (2015). *Förståelse av och förhållningssätt till hälsa: några elevers syn på hälsa och skolämnet idrott och hälsa*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö högskola 2015.
- Barker, D. Quennerstedt, M. Annerstedt, C. (2015) Learning through group work in physical education: a symbolic interactionist approach, *Sport, Education and Society*, 20:5, 604-623.
- Bexell, S. (90 %, kommande lic.) *Samsyn och bedömningskompetens i idrott och hälsa – ett aktionsforskningsprojekt*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö universitet.
- Centrum för idrottsforskning (CIF) (2017). *Statens stöd till idrotten - Uppföljning 2016*. Rapport 2017:1.
- Ekberg, J-E. (2009). *Mellan fysisk bildning och aktivering: En studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9*. Doktorsavhandling. Malmö: Malmö högskola.
- Engström, L-M. Redelius, K. Larsson, K. (2017): Logics of practice in movement culture: Lars-Magnus Engström's contribution to understanding participation in movement cultures. *Sport, Education and Society*
- Fagrell, B., Larsson, H., & Redelius, K. (2012). The game within the game: Girls' underperforming position in physical education. *Gender and Education*, 24(1), 101-118.
- Graffman-Sahlberg, M. (2015). *Fysisk hälsa som läroobjekt: En laborativ undervisningsmodell i idrott och hälsa*. Lic. uppsats, Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan, GIH.
- Larsson, H. Karlefors, I. (2015). Physical education cultures in Sweden: fitness, sports, dancing ... learning? *Sport, Education and Society*, 20:5, 573-587.
- Liljekvist, Å. (2013). *Rum för rörelse. Om kroppens bildning och utbildning i skolans gymnastiksal*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Londos, M. (2016). Idrott och hälsa – Resultat, Kap.5. i Vallberg Roth, A-C. m.fl. *Lärares förtrogenhet med betygssättning*. Rapport, Malmö: Malmö högskola.
- Londos, M. (2010). *Spelet på fältet: Relationen mellan ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan och idrott på fritid*. Doktorsavhandling. Malmö: Malmö högskola.
- Lundvall, S. och Brun Sundberg, G. (2016). *Polarisering av ungas idrottande*. I Centrum för idrottsforskning (2017) *De aktiva och de inaktiva. Om ungas rörelse i skola och på fritid*.
- Mattsson, T. (2016). *Expressiva dansuppdrag: utmanande läruppgifter i ämnet idrott och hälsa*. Doktorsavhandling. Malmö. Malmö högskola.
- Nilsson, K. (2014). *Hitta lätt – så blir det rätt: en didaktisk studie om att orientera sig med hjälp av en karta*. Lic. uppsats, Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan, GIH.

- Nyberg, G. (2014). *Ways of knowing in ways of moving. A study of the meaning of capability to move*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholm universitet.
- Oliynyk, I. (2014). *Att göra tudelning: om att synliggöra och diskutera ämnet idrott och hälsa för de yngre åldrarna ur ett genusperspektiv*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö högskola.
- Redelius, K. Quennerstedt, M. Öhman, M. (2015). "Communicating aims and learning goals in physical education" I *Sport, Education and Society*, vol. 20, nr. 5.
- Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*.
- Sandahl, B. (2005) *Ett ämne för alla? - Normer och praktik i grundskolans idrottsundervisning 1962-2002*. Doktorsavhandling. Stockholm: Idrottshögskolan.
- Sebelius, S. (2018). *Att vara idrottslärare – om de själva får berätta*. Lic. uppsats. Malmö: Malmö universitet.
- SFS 2010:800 *2010 års skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2011:185 *Skolförordning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolinspektionen (2010). *Mycket idrott och lite hälsa. Skolinspektionens rapport från den flygande tillsynen i idrott och hälsa*. Dnr 2010:2037.
- Skolinspektionen (2012a). *Idrott och hälsa i grundskolan. Med lärandet i rörelse*. Rapport nr 2012:5.
- Skolinspektionen (2012b). *Framgång i undervisningen. En sammanställning av forskningsresultat som stöd för granskning på vetenskaplig grund i skolan*. Forskningsöversikt.
- Skolinspektionen (2016a). *Riktad tillsyn av gymnasiala idrottsutbildningars arbete mot kränkande behandling*. Dnr 2015:4940.
- Skolinspektionen (2016b). *Skolans arbete för att säkerställa studiero – det räcker inte att det är lugnt, eleverna måste lära sig något också*. Dnr 2015:1405
- Skolinspektionens interna material *Bedömningspunkter för granskning av undervisning*.
- Skolinspektionens interna material *Handlingsplan för jämställdhetsintegrering*.
- Skolinspektionens interna material *Riktlinje för Skolinspektionens granskning av undervisning*.
- Skolinspektionens interna material *Stödmaterial för framtagande av bedömningspunkter och indikatorer*.
- Skolverket (2010) *På pojkarnas planhalva? Ämnet idrott och hälsa ur ett jämställdhets- och likvärdighetsperspektiv*. Rapport 355, Skolverket.
- Skolverket (2011a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Skolverket.

Skolverket (2011b). *Kommentarmaterial till kursplanen i idrott och hälsa*. Skolverket.

Skolverket (2011c). *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan*. Skolverket.

Svennberg, L. (2017). *Grading in Physical Education*. Doktorsavhandling, Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH).

Tidén, A. (2016). *Bedömningar av ungas rörelseförmåga: En idrottsvetenskaplig problematisering och validering*. Doktorsavhandling. Stockholm: Gymnastik och idrottshögskolan, GIH.

Teng, Gunnar (2013). *Uppdrag samspel. En studie om elevers samspelskunnande i bollspel i ämnet idrott och hälsa*. Licentiatuppsats. Göteborgs universitet.

Tolgfors, B. (2017). *Bedömning för vilket lärande. En studie av vad lärande **blir** och **gör** i ämnet idrott och hälsa*. Doktorsavhandling. Örebro: Örebro universitet.

Wiker, M. (2017). *"Det är live liksom" Elevers perspektiv på villkor och utmaningar i Idrott och Hälsa*. Doktorsavhandling. Karlstad: Karlstad University Studies. 2017:45.

Bilaga 1. Kursplan Idrott och hälsa åk 7-9

IDROTT OCH HÄLSA

Fysiska aktiviteter och en hälsosam livsstil är grundläggande för människors välbefinnande. Positiva upplevelser av rörelse och friluftsliv under uppväxtåren har stor betydelse för om vi blir fysiskt aktiva senare i livet. Att ha färdigheter i och kunskaper om idrott och hälsa är en tillgång för både individen och samhället.

Syfte

Undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska syfta till att eleverna utvecklar allsidiga rörelseförmågor och intresse för att vara fysiskt aktiva och vistas i naturen. Genom undervisningen ska eleverna få möta många olika slags aktiviteter. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om vad som påverkar den fysiska förmågan och hur man kan påverka sin hälsa genom hela livet. Eleverna ska även ges förutsättningar för att utveckla goda levnadsvanor samt ges kunskaper om hur fysisk aktivitet förhåller sig till psykiskt och fysiskt välbefinnande.

Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper i att planera, genomföra och värdera olika rörelseaktiviteter. Eleverna ska genom undervisningen också utveckla kunskaper om begrepp som beskriver fysiska aktiviteter och ges förutsättningar att ta ställning i frågor som rör idrott, hälsa och livsstil. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin samarbetsförmåga och respekt för andra. Undervisningen ska skapa förutsättningar för alla elever att under hela sin skoltid kontinuerligt delta i skolans fysiska aktiviteter och bidra till att eleverna utvecklar en god kroppsuppfattning och tilltro till sin egen fysiska förmåga.

Genom undervisningen ska eleverna utveckla förmågan att vistas i utemiljöer och naturen under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om risker och säkerhetsfaktorer i samband med fysiska aktiviteter och hur man agerar i nödsituationer.

Genom undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang,
- planera, praktiskt genomföra och värdera idrott och andra fysiska aktiviteter utifrån olika synsätt på hälsa, rörelse och livsstil,
- genomföra och anpassa utevistelser och friluftsliv efter olika förhållanden och miljöer, och
- förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten.

I årskurs 7–9

Rörelse

- Komplexa rörelser i lekar, spel och idrotter, inomhus och utomhus, samt danser och rörelser till musik.
- Styrketräning, konditionsträning, rörlighetsträning och mental träning. Hur dessa aktiviteter påverkar rörelseförmågan och hälsan.
- Traditionella och moderna danser samt rörelse- och träningsprogram till musik.
- Olika simsätt i mag- och ryggläge.

Hälsa och livsstil

- Att sätta upp mål för fysiska aktiviteter, till exempel förbättring av konditionen.
- Ord och begrepp för och samtal om upplevelser och effekter av olika fysiska aktiviteter och träningsformer.
- Arbetsställningar och belastning till exempel vid fysiska aktiviteter och förebyggande av skador, genom till exempel allsidig träning.
- Olika definitioner av hälsa, samband mellan rörelse, kost och hälsa och sambandet mellan beroendeframkallande medel och ohälsa.
- Kroppsideal inom idrotten och i samhället i övrigt. Dopning och vilka lagar och regler som reglerar detta.
- Första hjälpen och hjärt- och lungräddning.
- Hur individens val av idrotter och andra fysiska aktiviteter påverkas av olika faktorer, till exempel av kön.

Friluftsliv och utevistelse

- Att orientera i okända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel för positionering.
- Hur olika friluftslivsaktiviteter kan planeras, organiseras och genomföras.
- Rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten.
- Kulturella traditioner i samband med friluftsliv och utevistelse.
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer i och vid vatten med alternativa hjälpredskap, enligt principen för förlängda armen.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan delta i lekar, spel och idrotter som innefattar komplexa rörelser i olika miljöer och varierar och anpassar sina rörelser **till viss del** till aktiviteten och sammanhanget. I danser och rörelse- och träningsprogram till musik anpassar eleven **till viss del** sina rörelser till takt, rytm och sammanhang. Eleven kan även simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge.

Eleven kan på ett **i huvudsak** fungerande sätt sätta upp mål för och planera träning och andra fysiska aktiviteter. Eleven kan även utvärdera aktiviteterna genom att samtala om egna upplevelser och föra **enkla och till viss del** underbyggda resonemang om hur aktiviteterna tillsammans med kost och andra faktorer kan påverka hälsan och den fysiska förmågan.

Eleven planerar och genomför friluftaktiviteter med **viss** anpassning till olika förhållanden, miljöer och regler. Dessutom kan eleven med **viss** säkerhet orientera sig i okända miljöer och använder då kartor och andra hjälpmedel.

Eleven kan på ett **i huvudsak** fungerande sätt förebygga skador genom att förutse och ge **enkla** beskrivningar av risker som är förknippade med olika fysiska aktiviteter. Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med alternativa hjälpredskap under olika årstider.

Kunskapskrav för betyget D i slutet av årskurs 9

Betyget D innebär att kunskapskraven för betyget E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9

Eleven kan delta i lekar, spel och idrotter som innefattar komplexa rörelser i olika miljöer och varierar och anpassar sina rörelser **relativt väl** till aktiviteten och sammanhanget. I danser och rörelse- och träningsprogram till musik anpassar eleven sina rörelser **relativt väl** till takt, rytm och sammanhang. Eleven kan även simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge.

Eleven kan på ett **relativt väl** fungerande sätt sätta upp mål för och planera träning och andra fysiska aktiviteter. Eleven kan även utvärdera aktiviteterna genom att samtala om egna upplevelser och föra **utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang om hur aktiviteterna tillsammans med kost och andra faktorer kan påverka hälsan och den fysiska förmågan.

Eleven planerar och genomför friluftaktiviteter med **relativt god** anpassning till olika förhållanden, miljöer och regler. Dessutom kan eleven med **relativt god** säkerhet orientera sig i okända miljöer och använder då kartor och andra hjälpmedel.

Eleven kan på ett **relativt väl** fungerande sätt förebygga skador genom att förutse och ge **utvecklade** beskrivningar av risker som är förknippade med olika fysiska aktiviteter. Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med alternativa hjälpredskap under olika årstider.

Kunskapskrav för betyget B i slutet av årskurs 9

Betyget B innebär att kunskapskraven för betyget C och till övervägande del för A är uppfyllda.

Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9

Eleven kan delta i lekar, spel och idrotter som innefattar komplexa rörelser i olika miljöer och varierar och anpassar sina rörelser **väl** till aktiviteten och sammanhanget. I danser och rörelse- och träningsprogram till musik anpassar eleven sina rörelser **väl** till takt, rytm och sammanhang. Eleven kan även simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge.

Eleven kan **på ett väl** fungerande sätt sätta upp mål för och planera träning och andra fysiska aktiviteter. Eleven kan även utvärdera aktiviteterna genom att samtala om egna upplevelser och föra **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang om hur aktiviteterna tillsammans med kost och andra faktorer kan påverka hälsan och den fysiska förmågan.

Eleven planerar och genomför friluftaktiviteter med **god** anpassning till olika

förhållanden, miljöer och regler. Dessutom kan eleven med **god** säkerhet orientera sig i okända miljöer och använder då kartor och andra hjälpmedel.

Eleven kan på ett **väl** fungerande sätt förebygga skador genom att förutse och ge **välutvecklade** beskrivningar av risker som är förknippade med olika fysiska aktiviteter. Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med alternativa hjälpredskap under olika årstider.

Bilaga 2. Författningsstöd

I skolans styrdokument anges att alla elever ska ges möjlighet att nå utbildningens nationella mål och kunskapskrav; alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att utifrån egna förutsättningar kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. 3 kap. 3 § skollagen (2010:800).

För att uppnå detta ska eleverna bland annat få aktivt stöd från lärare i undervisningen. 5 kap. 2 § skolförordningen; Lgr 11,2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.2 Kunskaper. Det innebär exempelvis att lektionerna är strukturerade, att undervisningen genomförs utifrån tydliga mål och syften och att eleverna ges tydliga beskrivningar och förklaringar.

Utgångspunkten är att all undervisning ska anpassas efter elevers olikheter. Prop. 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 221 f. och s. 367. Hänsyn ska tas till varje enskild elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. 1 kap. 4 § och 3 kap. 3 § skollagen (2010:800); Lgr 11, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.2. Kunskaper.

Läraren ska anpassa undervisningen och ge eleverna såväl stöd som stimulans och utmaningar. Vidare ska läraren stärka elevernas vilja att lära och deras tillit till den egna förmågan. Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.2. Kunskaper. Det sker bland annat genom en varierad, stimulerande och utmanande undervisning. Läraren ska verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen. Utöver detta ska läraren svara för att eleverna får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll. Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande; 4 kap. 9 § skollagen (2010:800).

Bilaga 3. Enkäterna i granskningen

I denna bilaga redovisas elevers och lärares svar i respektive enkät. Uppgifterna är ett urval från de två totalrapporter som Skolinspektionen sammanställt utifrån genomförda enkäter i ämnet idrott och hälsa. Totalrapporterna finns på Skolinspektionens hemsida där rapporten publiceras. Nedan finns svaren från enkäterna som rapporten explicit hänvisar till.

Enkätresultat elever

1. Elevers svar om balansen mellan teoretiska och praktiska moment i undervisningen

	Mycket bra		Ganska bra		Ganska dålig		Mycket dålig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Vad tycker du om balansen mellan teoretiska moment (som t.ex förebyggande av skador) och praktiska moment (som t.ex konditionsträning eller styrketräning) i idrott och hälsa?	1 641	24%	3 491	51%	1 251	18%	474	7%

2. Elevers svar om att utföra uppgifter utan att störas av andra elever

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kan du utföra uppgifter på lektionerna i idrott och hälsa utan att störas av andra elever?	1 704	25%	3 378	50%	1 284	19%	401	6%

3. Elevers svar om uppmuntran att göra sitt bästa

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Uppmuntras du till att göra ditt bästa under lektionerna i idrott och hälsa?	2 622	38%	3 083	44%	1 015	15%	236	3%

4. Elever svar om strukturerade lektioner

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Är lektionerna i idrott och hälsa strukturerade (t.ex. att det är tydligt vad som ska göras och i vilken ordning)?	2 663	39%	3 280	48%	704	10%	185	3%

5. Elever svar om att påverka innehållet i undervisningen i ämnet

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Får du påverka innehållet i undervisningen i idrott och hälsa?	483	7%	2 092	30%	3 147	46%	1 139	17%

6. Elever svar om kränkningar i omklädningsrum och undervisning (könsuppdelat)

	Flicka					Pojke					Annan könsidentitet					Vill ej ange				
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Ej aktuellt	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Ej aktuellt	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Ej aktuellt	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Ej aktuellt
Upplever du att det förekommer kränkande behandling i omklädningsrummet i samband med lektion i idrott och hälsa?	3%	4%	17%	72%	4%	5%	8%	25%	57%	4%	15%	11%	20%	47%	7%	5%	11%	22%	52%	10%

	Flicka				Pojke				Annan könsidentitet				Vill ej ange			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Upplever du att det förekommer kränkande behandling i samband med undervisningen i idrott och hälsa?	3%	9%	37%	51%	4%	8%	28%	59%	14%	12%	29%	45%	7%	12%	33%	48%

7. Elever svar om anpassningar (könsuppdelat)

	Flicka				Pojke				Annan könsidentitet				Vill ej ange			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Är den undervisning du får i idrott och hälsa anpassad till dig?	18%	50%	27%	5%	23%	50%	21%	5%	16%	41%	30%	14%	18%	44%	29%	10%

8. Elevers svar om undervisningen varierar (könsuppdelat)

	Flicka				Pojke				Annan könsidentitet				Vill ej ange			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Varieras undervisningen i idrott och hälsa, så att du får testa olika aktiviteter?	36%	43%	17%	3%	38%	43%	16%	3%	28%	39%	23%	10%	27%	45%	23%	5%

9. Elever svar om uppmuntran att göra sitt bästa (könsuppdelat)

	Flicka				Pojke				Annan könsidentitet				Vill ej ange			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Uppmuntras du till att göra ditt bästa under lektionerna i idrott och hälsa?	34%	46%	17%	3%	45%	42%	10%	3%	32%	39%	21%	8%	27%	49%	19%	5%

10. Elever svar om utmaningar i undervisningen (könsuppdelat)

	Flicka				Pojke				Annan könsidentitet				Vill ej ange			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Upplever du undervisningen i idrott och hälsa som utmanande, så att det inte är för lätt för dig?	16%	49%	30%	5%	12%	43%	36%	9%	16%	35%	33%	16%	11%	45%	32%	13%

11. Elever svar om återkoppling på prestation (könsuppdelat)

	Flicka				Pojke				Annan könsidentitet				Vill ej ange			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Får du återkoppling (respons/feedback) på din prestation i idrott och hälsa?	15%	35%	38%	12%	23%	42%	28%	7%	19%	34%	30%	17%	17%	34%	34%	15%

12. Elever svar om förståelse av vad som behövs för olika betyg (könsuppdelat)

	Flicka				Pojke				Annan könsidentitet				Vill ej ange			
	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt
Hur väl förstår du vad behöver göra för att nå olika betyg i idrott och hälsa?	19%	44%	26%	11%	30%	43%	19%	7%	24%	38%	23%	15%	20%	41%	23%	16%

13. Elevers svar om idrott på fritiden

Ägnar du dig åt idrott på fritiden?		Antal	Andel
4 eller fler gånger i veckan		2 512	37%
2-3 gånger i veckan		2 321	34%
1 gång i veckan		1 009	15%
Aldrig		978	14%

14. Relation mellan idrott på fritid och undervisning i idrott och hälsa (elever svar)

	Aldrig				1 gång i veckan				2-3 gånger i veckan				4 eller fler gånger i veckan			
	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Ganska oviktigt	Mycket oviktigt	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Ganska oviktigt	Mycket oviktigt	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Ganska oviktigt	Mycket oviktigt	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Ganska oviktigt	Mycket oviktigt
Hur viktigt tycker du det är med undervisning i idrott och hälsa?	22%	40%	22%	16%	33%	45%	16%	5%	44%	39%	11%	5%	60%	26%	9%	5%
	Aldrig				1 gång i veckan				2-3 gånger i veckan				4 eller fler gånger i veckan			
	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt
Vad tycker du om att du har undervisning i idrott och hälsa på schemat i åk 9?	29%	39%	16%	16%	36%	43%	15%	6%	50%	35%	10%	5%	63%	25%	8%	4%

15. Elever om vad de ägnade sig mest åt på senaste lektionen i idrott och hälsa

Vad ägnade ni er mest åt på senaste lektionen i idrott?	Antal		Andel	
	Bollspel	2 125	31%	Friluftsliv
Danser och rörelse till musik	862	13%	Orientering	127 2%
Styrketräning	631	9%	Skridskor	107 2%
Konditionsträning	528	8%	Badvett, säkerhet vid vatten	105 2%
Redskapsgymnastik	444	7%	Idrottsskador	72 1%
Planering av fysisk aktivitet	294	4%	Samband rörelse, kost och hälsa	71 1%
Rörlighetsträning	201	3%	Traditionella och moderna danser	70 1%
Racketsport	197	3%	Ergonomi	64 1%
Träningslära	190	3%	Skidor	59 1%
Första hjälpen	165	2%	Mental träning	32 0%
Friidrott	141	2%	Kroppsideal	24 0%
Simning	135	2%	Samtal om dopning	19 0%

Enkätresultat lärare

16. Lärares svar om tillgång till lokaler och redskap samt utifrån tid i yrket

	Mycket bra		Ganska bra		Ganska dålig		Mycket dålig									
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel								
Hur bedömer du tillgången till lokaler för att kunna bedriva undervisningen utifrån kursplanen?	63	30%	101	48%	36	17%	10	5%								
	Mycket bra		Ganska bra		Ganska dålig		Mycket dålig									
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel								
Hur bedömer du tillgängligheten till redskap för att kunna anpassa undervisningen till alla elever?	45	21%	107	51%	47	22%	10	5%								
	0-5 år				6-10 år				11-15 år				16 eller fler år			
	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig
Hur bedömer du tillgången till lokaler för att kunna bedriva undervisningen utifrån kursplanen?	23%	55%	18%	4%	15%	43%	38%	5%	34%	52%	12%	2%	43%	43%	6%	8%

	0-5 år				6-10 år				11-15 år				16 eller fler år			
	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig
Hur bedömer du tillgängligheten till redskap för att kunna anpassa undervisningen till alla elever?	21%	50%	20%	9%	15%	38%	38%	8%	18%	58%	24%	0%	29%	56%	13%	3%

17. Lärares svar om samverkan med andra ämnen och utifrån tid i yrket

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Sker samverkan i undervisningen med andra ämnen?	1	0%	21	10%	163	77%	25	12%

	0-5 år				6-10 år				11-15 år				16 eller fler år			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Sker samverkan i undervisningen med andra ämnen?	0%	7%	79%	14%	3%	18%	63%	18%	0%	8%	80%	12%	0%	10%	84%	6%

18. Lärares svar om samverkan av planering med lärare i andra ämnen

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Samverkas planeringen av ämnet med lärare i andra ämnen?	10	5%	29	14%	140	66%	31	15%

19. Lärares svar om att dela upp elever efter kön

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Innehåller undervisningen aktiviteter där flickor och pojkar delas i skilda grupper?	2	1%	6	3%	105	50%	96	45%

20. Lärares svar om flickor och pojkars utrymme i undervisningen

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Får flickor och pojkar lika stort utrymme i undervisningen?	119	56%	86	41%	4	2%	1	0%

21. Lärares svar om att ge stimulerande uppgifter till alla elever

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Finns utrymme i undervisningen att ge stimulerande uppgifter till alla elever?	14	7%	155	73%	39	18%	1	0%

22. Lärares svar om elevernas förståelse av syftet med idrott och hälsa

	Mycket bra		Ganska bra		Ganska dålig		Mycket dålig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Överlag, hur är dina elevers förståelse av syftet med kursen idrott och hälsa?	24	11%	155	73%	28	13%	2	1%

23. Lärares svar om elevernas möjlighet till reflektion

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Får eleverna möjlighet till reflektion över vad de lärt sig?	11	5%	154	73%	45	21%	0	0%

24. Lärares svar om vad man främst utgår från vid planering

	Syfte/förmågor		Innehåll/ kunskapsområden		Kunskapskrav	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Det finns flera delar i kursplanen för idrott och hälsa – vilken av nedanstående delar skulle du säga du utgår främst ifrån vid planeringen av kursen?	38	18%	71	34%	99	47%

25. Lärares svar om övergripande och enskild planering av ämnet resp lektionen

	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Görs övergripande långsiktig planering av ämnet?	165	78%	41	19%	4	2%	0	0%
	Alltid		Ofta		Sällan		Aldrig	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Görs lektionsplaneringar för enskilda lektioner?	135	64%	64	30%	12	6%	0	0%

26. Lärares svar om planering av enskilda lektioner och utifrån tid i yrket

	0-5 år				6-10 år				11-15 år				16 eller fler år			
	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig
Görs lektionsplaneringar för enskilda lektioner?	57%	34%	9%	0%	58%	40%	3%	0%	54%	34%	12%	0%	83%	17%	0%	0%

27. Lärares svar om hur länge de arbetat som lärare i idrott och hälsa

Hur länge har du arbetat som idrottslärare?	Antal	Andel
0-5 år	56	27%
6-10 år	40	19%
11-15 år	50	24%
16 eller fler år	63	30%

28. Lärare svar om vad som är viktigt i undervisningen förutom läroplan

Förutom det som står i läroplanen, hur viktigt är följande för din undervisning i ämnet idrott och hälsa?	Mycket viktigt		Ganska viktigt		Ganska oviktigt		Mycket oviktigt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Vad kursutvärderingar visar	42	20%	133	63%	24	11%	1	0%
Vad en analys av kunskapsresultat visar	57	27%	125	59%	19	9%	1	0%
Elevegruppens sammansättning	79	37%	81	38%	37	18%	7	3%
Vilken tillgänglighet som finns till lokaler	96	45%	89	42%	20	9%	0	0%
Att samverka med andra lärare	56	27%	106	50%	39	18%	4	2%
Hur tidigare planeringar sett ut	14	7%	104	49%	76	36%	11	5%
Min egen kompetens i ämnet	123	58%	71	34%	7	3%	2	1%
Vad eleverna har för önskemål	20	9%	130	62%	55	26%	1	0%

Bilaga 4. Skolorna i granskningen

Skola	Huvudman
Bergaskolan	Malmö kommun
Bruksskolan	Höganäs kommun
Eklidens skola	Nacka kommun
Framtidskompassen Västra Ingelstad skola	Framtidskompassen AB
Gällö skola	Bräcke kommun
Hagaskolan 1	Norrköpings kommun
Hammarskolan AB	Vännäs kommun
Hofgårdsskolan	Sävsjö kommun
Hyllinge skola	Åstorps kommun
Internationella Engelska skolan Bromma	Internationella Engelska Skolan i Sverige AB
Järvenskolan Södra	Katrineholms kommun
Karl Johans skola	Pyslingen förskolor och skolor AB
Korsavadsskolan	Simrishamns kommun
Kungsgårdsskolan	Ängelholms kommun
Lagaholmsskolan	Laholms kommun
Marielundsskolan	Haparanda kommun
Noretskolan 7-9	Mora kommun
Snapphanseskolan	Östra Göinge kommun
Strandängsskolan	Båstads kommun
Södermöreskolan	Kalmar kommun
Thunmanskolan	Knivsta kommun
Torskolan 7-9	Torsås kommun